

FRIEDRICH-SCHILLER-
UNIVERSITÄT
JENA

HELLENIC REPUBLIC
National and Kapodistrian
University of Athens

The Greek Heritage of Pontus: Interdisciplinary Perspectives

**Πρόγραμμα & Βιβλίο Περιλήψεων
Program & Book of Abstracts**

Art work by Marina Provatidou

*Στης γης τα τράμερα
On the horizons of the earth
painting by Sofia Amperidou*

THE GREEK HERITAGE OF PONTUS: INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVES

Friedrich-Schiller-Universität Jena, Institut für Slawistik und Kaukasiologie und Forschungsstelle Bessarion
National and Kapodistrian University of Athens, Dept. of Philosophy, Faculty of Philology, Linguistics
Genozidkommission des Verbandes der Vereine der Griechen aus Pontos in Europa e.V.
Verband der Vereine der Griechen aus Pontos in Europa e.V. (OSEPE)
Vereinigung der Griechen aus Pontos in Bielefeld und Umgebung e.V.
Verein der Griechen aus Pontos in Nürnberg e.V.

Πρόγραμμα/Program

Κυριακή/Sunday, 18/05/2025

14:00 - 14:10	Καλωσόρισμα & εισαγωγή / Welcome Speech & introduction: Isabella Greisinger, Thede Kahl, Vassilios Spyropoulos
14:10 - 14:30	Statements: Parthena Iordanidou, Anastasia Kasapidou-Dick, Dimitris Lampropoulos, N.N.
14:30 - 14:50	Evstathios Taxidis (Διευθυντής 34ο ΔΣ, Θεσσαλονίκη): <i>Ο Πόντος ανά τους Αιώνες» - Ιστορική περιήγηση στον χώρο και στον χρόνο μέσα από καρτοπστάλ του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα</i>
14:50 - 15:10	Christos Kafasis (LMU Munich): <i>Τοῖς γονν σοφοῖς καὶ περὶ λόγους ἐσπουδακόσι πατρὶς γὰρ αὐτόχρημα: Scholarship and Education in the Empire of Trebizond</i>
15:10 - 15:30	Zeynep Türkyilmaz: <i>Neither Muslim, Nor Christian? The Crypto-Christians of Pontus (1857-1924)</i>
15:30 - 15:50	Συζήτηση/Discussion
15:50 - 16:20	Διάλειμμα/Break
16:20 - 16:40	Charalambos Karpouchtsis (Universität der Bundeswehr, Hamburg): <i>Cultural Resilience and Identity: From Pontos to Greece, to Germany, to the web</i>
16:40 - 17:00	Odyseas Konstantinopoulos (Warsaw): <i>Ποντιακό μουσικό ηχόγραμμα</i>
17:00 - 17:20	Συζήτηση/Discussion
17:20 - 17:50	Presentation of their art work: Sofia Amperidou, Marina Provatidou
17:50 – 18:05 18:05 – 18:20	Κοινή περιήγηση στις εκθέσεις/Joint walk through the exhibitions (Το πρόγραμμα περιλαμβάνει έκθεση έργων της εικαστικού καλλιτέχνηδος Μαρίας Προβατίδου και της Σοφίας Αμπερίδου. /The program includes an exhibition of works by visual artist Marina Provatidou and Sofia Amperidou.)
19:00 -	Empfang/Reception/Δεξίωση, restaurant Adria Grill, Wenigenjenaer Ufer 15, 07749 Jena

Δευτέρα/Monday, 19/05/2025

08:50 - 09:00	Eröffnung des zweiten Konferenztages Grußworte des Dekans der Philosophischen Fakultät Univ.-Prof. Dr. Joachim von Puttkamer
09:00 - 09:05	Gruß von Triandaphyllos Kotopoulos (ΠΔΜ)
09:05 - 09:25	Nicole Immig (JLU Gießen): <i>Die pontische Diaspora in Deutschland aus historischer Perspektive</i>

09:25 - 09:45	Sotirios Rousiakis (FSU Jena): <i>Towards a Pontic Dialectal Atlas: Concept and Potential Implementation</i>	
09:45 - 10:05	Vassilios Spyropoulos (EKPIA) & Anthi Revithiadou (ΑΠΘ): <i>Variation in Pontic: A window to the development of the dialect</i>	
10:05 - 10:25	Isabella Greisinger (FSU Jena Bessarion): <i>Αδά στην Γερμανία. New paths in the language history of Pontic</i>	
10:25 - 10:45	Συζήτηση/Discussion	
10:45 - 11:00	Διάλειμμα/Break	
11:00 - 11:20	Grigoris Zarotiadis (ΑΠΘ): <i>The contribution of Pontian Hellenism to the sustainable development of the Black Sea: past and present</i>	
11:20 - 11:45	Georgios Panidis (Bessarion Hellas): <i>Comments on the new founded "Bessarion Hellas" and introduction to the Greek Refugee Museum</i> Efi Mavropoulou: <i>Presentation of the Greek Refugee Museum</i>	
11:45 - 12:05	Andreea Pascaru (FSU Jena Bessarion, OEAW): <i>Fieldwork Reflections on Language Endangerment: Pontic Greek Interviewees' Insights into Language Attrition</i>	
12:05 - 12:20	Συζήτηση/Discussion	
12:20 - 13:00	H.E. Alexandros Papaioannou, Ambassador of the Hellenic Republic in Germany. Κοινή βόλτα στο μνημείο των Ελλήνων της Μικράς Ασίας / Joint walk to the monument of the Asia Minor Greeks Κατάθεση στεφάνου & λεπτό σιγής στη μνήμη των θυμάτων της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου / Wreath laying & minute of silence in memory of the victims of the Genocide of Pontic Greeks	
13:00 - 14:00	Μεσημεριανό διάλειμμα/Lunch break	
	Panel 1	Panel 2
14:00 - 14:20	Eka Tchkoidze (ISU, MLU Halle-Wittenberg): <i>Ποντιακός Ελληνισμός εκτός Πόντου: Πόντιοι ακτιβιστές και οι ελληνικές εφημερίδες στη Γεωργία στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα</i>	Ioannis Terzidis (ΑΠΘ): <i>Γλωσσικοί και κοινωνικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της Ποντιακής: Χρήση, σύγχρονες προοπτικές και προτάσεις για το μέλλον</i>
14:20 - 14:40		Vasilis Gioranidis (Researcher): <i>Μετοικεσίες και εγκαταστάσεις Καππαδοκών στον Πόντο: Το παράδειγμα της Σαμψούντας</i>
14:40 - 15:00	Συζήτηση/Discussion	Συζήτηση/Discussion
15:00 - 15:20	Helmut Sandeck (FSU): <i>Pontic Greeks in post-deportation Soviet Abkhazia</i>	
15:20 - 15:40	Laurentia Schreiber (OFU Bamberg): <i>Muslim Pontic Greek in present-day Turkey: Ethnographic vitality & language contact</i>	
15:40 - 16:00	Vahit Tursun (Author): <i>Τα Ρωμαίικα της Όφης/Romeika</i>	
16:00 - 16:20	Ioannis Tsekouras (EKPIA): <i>Muhabeti or Parakathi? Dialogical singing and the transformations of Pontic sociality</i>	
16:20 - 16:30	Συζήτηση/Discussion	
16:30 - 16:50	Διάλειμμα/Break	
16:50 - 17:10	Athanasios Anastasiadis (UHH): <i>«Η Ρωμανία κι αν πέρασεν ανθεί και φέρει κι αλλό». Ein pontisches Volkslied und seine Rezeption</i>	
17:10 - 17:30	Stavros Efkolidis (Committee for Pontian Studies): <i>Cultural, linguistic and historical elements in the production of the Pontic Greek Theatre</i>	
17:30 - 17:50	Thede Kahl (FSU Jena, OEAW): <i>Field research in the Pontus and the hidden potential: archive materials on Asia Minor Greeks at the University of Jena and its partners</i>	
17:50 - 18:10	Συζήτηση/Discussion	
18:15 -	Κοινή βόλτα στο εστιατόριο/Joint walk to the restaurant Adria Grill, Wenigenjenaer Ufer 15, 07749 Jena	

Βιβλίο Περιλήψεων/Book of Abstracts

Contents

Athanasios Anastasiadis (UHH): « <i>Η Ρωμανία κι αν πέρασεν ανθεί και φέρει κι αλλό</i> ». <i>A Pontic Folk Song and its Reception</i>	5
Stavros Efkolidis (Committee for Pontian Studies): Cultural, linguistic and historical elements in the production of the Pontic Greek Theatre.....	7
Isabella Greisinger (FSU Jena Bessarion): <i>Αδά στην Γερμανίαν</i> . New paths in the language history of Pontic ...	11
Vasilis Gioranidis (Researcher): Migrations and Settlements of Cappadocians in Pontus: The Case of Samsun.	13
Nicole Immig (JLU Gießen): The Pontic diaspora in Germany in historical perspective	15
Christos Kafasis (LMU Munich): <i>Τοῖς γουν σοφοῖς καὶ περὶ λόγους ἐσπουδακόσι πατρὶς γὰρ αὐτόχρημα</i> : Scholarship and Education in the Empire of Trebizond	19
Thede Kahl (FSU Jena, OEAW): <i>Feldforschung im Pontos und das verborgene Potenzial: Archivmaterialien zum kleinasiatischen Griechentum an der Universität Jena und ihren Partnern</i>	21
Charalambos Karpouchtsis (Universität der Bundeswehr, Hamburg): Cultural Resilience and Identity: From Pontos to Greece, to Germany, to the web	24
Odysseas Konstantinopoulos (Warsaw): <i>Ποντιακό μουσικό ηχόγραμμα</i>	27
Efi Mavropoulou: Presentation of the Greek Refugee Museum	28
Andreea Pascaru (FSU Jena Bessarion, OEAW): Bridging the Linguistic Gaps: Pontic Greek Writings as ‘Intergenerational Safe Spaces’	29
Sotirios Rousiakis (FSU Jena): <i>Για έναν ατλαντα της ποντιακής διαλεκτού: Έρευνα και δυνατότητες εφαρμογής</i>	33
Helmut Sandeck (FSU): Pontic Greeks in post-deportation Soviet Abkhazia	36
Laurentia Schreiber (OFU Bamberg): Muslim Pontic Greek in present-day Turkey: Ethnographic vitality & language contact	42
Vassilios Spyropoulos (ΕΚΠΑ) & Anthi Revithiadou (ΑΠΘ): Variation in Pontic: A window to the development of the dialect	44
Evstathios Taxidis (Διευθυντής 34ο ΔΣ, Θεσσαλονίκη): <i>Ο Πόντος ανά τους Αιώνες</i> - Ιστορική περιήγηση στον χώρο και στον χρόνο μέσα από καρτποστάλ του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα.....	46
Eka Tchkoidze (ISU, MLU Halle-Wittenberg): Pontic Hellenism outside Pontus: Pontian activists and Greek newspapers in Georgia in the first half of the 20th century	47
Ioannis Terzidis (ΑΠΘ): Γλωσσικοί και κοινωνικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της Ποντιακής: Χρήση, σύγχρονες προοπτικές και προτάσεις για το μέλλον	49
Ioannis Tsekouras (ΕΚΠΑ): <i>Muhabeti or Parakathi?</i> Dialogical singing, and the transformations of Pontic sociality	50
Zeynep Türkyilmaz: Neither Muslim, Nor Christian? The Crypto-Christians of Pontus (1857-1924)	54
Vahit Tursun (Author): <i>Ιδιότητες που ξεχωρίζουν: Τα Ρωμαίικα της Όφης</i>	55
Grigoris Zarotiadis (ΑΠΘ): The contribution of Pontian Hellenism to the sustainable development of the Black Sea: past and present	57

Athanasios Anastasiadis (UHH)

«Η Ρωμανία κι αν πέρασεν ανθεί και φέρει κι άλλο». *A Pontic Folk Song and its Reception*

The starting point of the lecture is the so-called Pontic flag, which is adorned with the verse Η Ρωμανία κι αν πέρασεν ανθεί και φέρει κι άλλο (Even if Romania belongs to the past, it will flower again and bear new fruit). This verse, which has become ingrained in the cultural memory of modern Greece, originates from an old Pontic folk song and lament about the conquest of Constantinople in the year 1453. The focus of the lecture is on the reception of the song. The scholar Konstantinos Xanthopoulos, born in Trebizond, published what is presumably the first written version of the text in 1849 in the journal *Φιλολογικός Συνέκδημος*. Versions of this equally concise and moving song, characterized by "noble simplicity and quiet grandeur", are included in the folk song collections of Arnold Passow (1860) and Émile Legrand (1873) in anthologies that have been widely received in Western Europe (cf. Maufroy 2009). Furthermore, there are also German translations of the song by Alois Luber (1877) and Hermann Lübke (1895). In the 20th century, Konstantinos Kavafis engaged in an intertextual dialogue with this song in his poem Πάρθεν (Parthen) (cf. Laoumtzi 2021). In the 21st century, it has similarly been re-semanticized and is now an integral part of commemorative events for the expulsion of the Pontic Greeks.

Bibliography

- Xanthopoulos, Konstantinos. (1849). Τραπεζούντια. Άσματα των περί Τραπεζούντια χωρίων. *Φιλολογικός Συνέκδημος*, 13(20.8.1849), 401–404.
- Passow, Arnoldus. (Ed.). (1860). *Popularia carmina graeciae recentioris*. Leipzig.
- Legrand, Émile. (1873). *Recueil de chansons populaires grecques: Publiées et traduites pour la première fois*. Paris.
- Luber, A. (1877). *Neugriechische Volkslieder: Übersetzt und erklärt*. Görz.
- Lübke, Hermann. (1895). *Neugriechische Volks- und Liebeslieder in deutscher Nachdichtung*. Berlin.
- Maufroy, Sandrine. (2009). Die „Stimme des griechischen Volkes“: Sammlungen neugriechischer Volkslieder in Deutschland und Frankreich. In G. Heß, E. Agazzi, & E. Décultot (Eds.), *Graecomania: Der europäische Philhellenismus* (pp. 329–354). Berlin, New York.
- Laoumtzi, Stamatia. (2021). *Κ. Π. Καβάφης και δημοτικό τραγούδι*. Athens.

Athanasios Anastasiadis (UHH)

«*Η Ρωμανία κι αν πέρασεν ανθεί και φέρει κι άλλο*»

Ένα ποντιακό δημοτικό τραγούδι και η πρόσληψή του

Αφετηρία της διάλεξης είναι η λεγόμενη ποντιακή σημαία, η οποία διακοσμείται με τον στίχο «Η Ρωμανία κι αν πέρασεν ανθεί και φέρει κι άλλο». Αυτός ο στίχος, ο οποίος έχει εγγραφεί στη πολιτιστική μνήμη της σύγχρονης Ελλάδας, προέρχεται από ένα παλιό ποντιακό δημοτικό θρήνο για την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453. Στη διάλεξη θα επικεντρωθώ στην πρόσληψη αυτού του τραγουδιού. Ο γεννημένος στην Τραπεζούντα λόγιος Κωνσταντίνος Ξανθόπουλος δημοσίευσε το 1849 στο περιοδικό *Φιλολογικός Συνέκδημος* μάλλον την πρώτη γραπτή εκδοχή του κειμένου. Παραλλάγες αυτού του εξίσου λιτού όσο και συγκινητικού τραγουδιού, το οποίο χαρακτηρίζεται από «ευγενική απλότητα και ήρεμο μεγαλείο», περιλαμβάνονται στις συλλογές δημοτικών τραγουδιών των Arnold Passow (1860) και Émile Legrand (1873), δηλαδή σε ανθολογίες που βρήκαν μεγάλη απήχηση στη Δυτική Ευρώπη (βλ. Maufroy 2009). Επιπλέον, υπάρχουν και γερμανικές μεταφράσεις του τραγουδιού από τους Alois Lubber (1877) και Hermann Lübke (1895). Στον 20ό αιώνα, ο Κωνσταντίνος Καβάφης διεξήγαγε στο ποίημά του «Πάρθεν» έναν διακειμενικό διάλογο με αυτό το τραγούδι (βλ. Λαουμτσή 2021). Στον 21ο αιώνα, έχει λάβει νέα νοηματοδότηση και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος εκδηλώσεων μνήμης για την εκδίωξη των Ποντίων.

Βιβλιογραφία

- Ξανθόπουλος, Κωνσταντίνος. (1849). Τραπεζούντια. Άσματα των περί Τραπεζούντα χωρίων. *Φιλολογικός Συνέκδημος*, 13(20.8.1849), 401–404.
- Passow, Arnoldus. (Ed.). (1860). *Popularia carmina graeciae recentioris*. Leipzig.
- Legrand, Émile. (1873). *Recueil de chansons populaires grecques: Publiées et traduites pour la première fois*. Paris.
- Lubber, A. (1877). *Neugriechische Volkslieder: Übersetzt und erklärt*. Görz.
- Lübke, Hermann. (1895). *Neugriechische Volks- und Liebeslieder in deutscher Nachdichtung*. Berlin.
- Maufroy, Sandrine. (2009). Die „Stimme des griechischen Volkes“: Sammlungen neugriechischer Volkslieder in Deutschland und Frankreich. In G. Heß, E. Agazzi, & E. Décultot (Eds.), *Graecomania: Der europäische Philhellenismus* (pp. 329–354). Berlin, New York.
- Λαουμτσή, Σταματία. (2021). *Κ. Π. Καβάφης και δημοτικό τραγούδι*. Athens.

Stavros Efkolidis (Committee for Pontian Studies)

Cultural, linguistic and historical elements in the production of the Pontic Greek Theatre

A theatrical performance, imitating life, has the ability to depict cultural, linguistic and historical elements of the era it describes, through the sets, costumes, behaviors of heroes and of course through the scripts. In the case of Pontic Greek, theatrical texts are imprints on paper, of a cultural heritage, that was born in the historical Pontus, then developed into different places.

The research work is based on the theatrical texts found: 1. in Polykarpos Haitas archive of Pontic theatrical plays, in the library of the Committee for Pontian Studies, 2. in the books of Ermis Mouratidis about Pontic Greek theatre. All the plays are checked for their theatricality because, beyond language and tradition, the performance must lead the viewer to the emotions and ideas that the play itself expresses (Lampsidis, 1978). Also, all the texts meet two criteria that could define the scope of Pontic Greek repertoire: a) dialect and b) Pontic thematic (Kyriakidis 1998-1999). A look in present day productions is also carried out.

Authors belong to different generations and come from different regions of Pontus, so elements of local idioms and customs can be found. Plays are important from a folklore point of view, showing habits and behaviors of the Pontic Greeks in their historical homes (Iasonidou-Argyropoulou, 1984). Equally important is the need of modern Pontic theatre to be placed in the contemporary environment of the places where Pontic Greeks are settled, depicting the processes and changes in the language and heritage and relating to life in reality after 1922 (Triantafyllidis, 2012).

Finally, wishing for the continuation of Pontic Greek theatre, this research work examines the linguistic situation today and tries to answer to the question whether Pontic theater performances can be a serious show that respects both its identity and its audience (Kyriakidis 1998-1999) and has the qualities to address a wider audience.

Bibliography

Haitas, Panagiotis. (1901–1987). *Archive of Pontic theatrical plays* [Manuscript archive]. Committee for Pontian Studies Library, Athens.

Iasonidou-Argyropoulou, Angeliki. (1984). Λαογραφικά στοιχεία μέσα από το θεατρικό έργο του Φίλωνα Κτενίδη [Folkloric elements in the theatrical work of Phylon Ktenidis]. *Αρχείον Πόντου* [Archive of Pontus], 38, 436–440. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.

Kyriakidis, Savvas. (1998–1999). Προς μια δραματουργική επεξεργασία του ποντιακού θεάτρου [Toward a dramaturgical development of Pontic theatre]. *Αρχείον Πόντου* [Archive of Pontus], 48, 343–361. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.

- Lampsidis, Odysseas. (1978). *Γύρω στο Ποντιακό θέατρο. Υπόσταση και ιστορία του (1922–1972)* [On Pontic theatre: Its existence and history (1922–1972)]. Thessaloniki: Kyriakidi Afoi.
- Mouratidis, Ermis. (1991). *Το ποντιακό θέατρο – Μικρασιατικός Πόντος 1850–1922* [Pontic theatre – Asia Minor Pontus 1850–1922]. Thessaloniki: Kyriakidi Afoi.
- Mouratidis, Ermis. (1995). *Το ποντιακό θέατρο – Νότια Ρωσία, Γεωργία, Ουκρανία 1810–1917* [Pontic theatre – Southern Russia, Georgia, Ukraine 1810–1917]. Thessaloniki: Kyriakidi Afoi.
- Mouratidis, Ermis. (2000). *Το ποντιακό θέατρο – Νότια Ρωσία, Γεωργία, Ουκρανία, Αζερμπαϊτζάν, Τσετσενία 1917–1985* [Pontic theatre – Southern Russia, Georgia, Ukraine, Azerbaijan, Chechnya 1917–1985]. Thessaloniki: Kyriakidi Afoi.
- Triantafyllidis, Vasilis. (2012, July–September). Το Ποντιακό Θέατρο: Ομιλία του κ. Βασίλη Τριανταφυλλίδη (Χάρρυ Κλυρν) στο 14ο Συναπάντημα Νεολαίας [Pontic theatre: Speech by Mr. Vasilis Triantafyllidis (Harry Klynn) at the 14th Youth Encounter]. *Ποντιακή Εστία* [Pontic Home], 174, 224–230.

Stavros Efkolidis (Committee for Pontian Studies)

Πολιτιστικά, γλωσσικά και ιστορικά στοιχεία στην ποντιακή θεατρική παραγωγή. Σκέψεις και προτάσεις για το μέλλον.

Μια θεατρική παράσταση δημιουργώντας μιμήσεις πράξεως, έχει την ιδιότητα να απεικονίζει πολιτιστικά, γλωσσικά και ιστορικά στοιχεία της εποχής που περιγράφει, μέσα από τα σκηνικά, τα κοστούμια, τις συμπεριφορές των ηρώων και φυσικά μέσα από τα σενάρια. Στην περίπτωση της ποντιακής ελληνικής, τα θεατρικά κείμενα είναι αποτυπώσεις σε χαρτί, της πολιτιστικής κληρονομιάς που γεννήθηκε στον ιστορικό Πόντο και συνεχίζει να εξελίσσεται σε διαφορετικούς τόπους.

Η ερευνητική εργασία βασίζεται στα θεατρικά κείμενα που βρέθηκαν: 1. στο αρχείο ποντιακών θεατρικών έργων του Πολύκαρπου Χάιτα, στη βιβλιοθήκη της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών, 2. στα βιβλία του Ερμή Μουρατίδη για το ποντιακό θέατρο. Επιπλέον, γίνεται και μια αναζήτηση για σύγχρονες παραγωγές. Τα έργα ελέγχονται ως προς τη θεατρικότητά τους, γιατί πέρα από τη γλώσσα και την παράδοση, η παράσταση πρέπει να οδηγεί τον θεατή στα συναισθήματα και τις ιδέες που εκφράζει το ίδιο το έργο (Λαμψίδης, 1978). Επίσης, όλα τα κείμενα πληρούν τα δύο κριτήρια που θα μπορούσαν να ορίσουν το εύρος του ποντιακού ρεπερτορίου: α) τη διάλεκτο και β) την ποντιακή θεματική (Κυριακίδης 1998-1999).

Οι συγγραφείς ανήκουν σε διαφορετικές γενιές και προέρχονται από διαφορετικές περιοχές του Πόντου, επομένως στοιχεία των τοπικών ιδιωμάτων και εθίμων μεταφέρεται στα έργα τους. Τα θεατρικά έργα είναι σημαντικά από λαογραφική άποψη, παρουσιάζοντας συνήθειες και συμπεριφορές των Ελλήνων του Πόντου στις ιστορικές τους εστίες (Ιασονίδου-Αργυροπούλου, 1984). Εξίσου σημαντική είναι η ανάγκη του σύγχρονου ποντιακού θεάτρου να τοποθετηθεί στο σύγχρονο περιβάλλον των τόπων εγκατάστασης των Ελλήνων του Πόντου - απεικονίζοντας διεργασίες και αλλαγές στη γλώσσα και την κληρονομιά - αλλά και να σχετίζεται με τη ζωή στην νέα πραγματικότητα μετά το 1922 (Τριανταφυλλίδης, 2012).

Τέλος, επιθυμώντας τη συνέχιση του ποντιακού θεάτρου, αυτή η ερευνητική εργασία εξετάζει τη γλωσσική κατάσταση σήμερα και προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα, εάν η παραγωγή ποντιακού θεάτρου μπορεί να είναι μια σοβαρή παράσταση, που σέβεται τόσο την ταυτότητά της όσο και το κοινό της (Κυριακίδης 1998-1999) και που έχει την δυνατότητα να απευθύνεται σε ευρύτερο κοινό.

Βιβλιογραφία

Χάιτας, Π. (1901–1987). *Αρχείο Ποντιακών θεατρικών έργων στην βιβλιοθήκη της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών*. Αθήνα.

Ιασονίδου-Αργυροπούλου, Α. (1984). Λαογραφικά στοιχεία μέσα από το θεατρικό έργο του Φίλωνα Κτενίδη. *Αρχείον Πόντου*, 38, 436–440. Αθήνα: Εκδόσεις Επιτροπής Ποντιακών Μελετών.

- Κυριακίδης, Σάββας. (1998–1999). Προς μια δραματουργική επεξεργασία του ποντιακού θεάτρου. *Αρχαίον Πόντου*, 48, 343–361. Αθήνα: Εκδόσεις Επιτροπής Ποντιακών Μελετών.
- Λαμψίδης, Οδυσσέας. (1978). *Γύρω στο Ποντιακό θέατρο. Υπόσταση και ιστορία του (1922–1972)*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη Αφοι.
- Μουρατίδης, Ερμής. (1991). *Το ποντιακό θέατρο – Μικρασιατικός Πόντος 1850–1922*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη Αφοι.
- Μουρατίδης, Ερμής. (1995). *Το ποντιακό θέατρο – Νότια Ρωσία, Γεωργία, Ουκρανία 1810–1917*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη Αφοι.
- Μουρατίδης, Ερμής. (2000). *Το ποντιακό θέατρο – Νότια Ρωσία, Γεωργία, Ουκρανία, Αζερμπαϊτζάν, Τσετσενία 1917–1985*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη Αφοι.
- Τριανταφυλλίδης, Βασίλης. (2012, Ιούλιος–Σεπτέμβριος). Το Ποντιακό Θέατρο – Ομιλία του κ. Βασίλη Τριανταφυλλίδη (Χάρρυ Κλυνν) στο 14ο Συναπάντημα Νεολαίας. *Ποντιακή Εστία*, 174, 224–230.

Isabella Greisinger (FSU Jena Bessarion)

Αδά στην Γερμανία. New paths in the language history of Pontic

Pontic is a member of the Hellenic branch of the Indo-European language family that developed out of the Hellenistic Koine. The history of the endangered Asia Minor Greek dialect group Pontic is characterized by a complex (interplay of) external and internal language history. Within the Pontic dialect group, there is subdialectal microvariation (Sitaridou 2014), but also koineization (Sitaridou 2014, Spyropoulos & Revithiadou to appear). The most conservative form of Pontic can be found in its place of origin at the southern coast of the Black Sea in Pontus (Dawkins 1937, Bortone 2009), where it is still spoken today. Existing literature focusses on Pontic subvarieties in situ (Turkey) and ex situ in countries like, e.g., Greece and Russia (Dawkins 1937, Drettas 1997, Kahl 2008, Mackridge 1987, Oikonomidis 1958, Papadopoulos 1953, 1955, Ralli 2020, Revithiadou & Spyropoulos 2012, Sitaridou 2014, Spyropoulos 2020, Spyropoulos & Revithiadou to appear, amongst others).

This work discusses Pontic in Germany, where a new ecosystem of Pontic emerges, from both a diachronic and synchronic perspective. Based on own data gathered from fieldwork with the Pontic Greek community in North Rhine-Westfalia, the external and internal language history of Pontic in Germany and their interplay are investigated. Regarding the external language history, data from biographical-narrative interviews are analysed with respect to the sociolinguistic situation of Pontic Greeks in Germany, focussing on the vitality of Pontic. As for the internal language history, Pontic data from native speakers of Pontic in Germany are compared to each other and to own Pontic data from native speakers in Greece regarding (micro)variation on the (morpho)syntactic and semantic level. Concerning the interplay of external and internal language history, the consequences of the intense contact between Pontic Greek and common Greek for the form of Pontic can be seen, for example, at the (morpho)syntactic level.

Bibliography

- Bortone, Pietro. 2009. Greek with no models, history, or standard: Muslim Pontic Greek. In: Alexandra Georgakopoulou & Michael Silk (eds.), *Standard languages and language standards: Greek, past and present*, p. 67-89. London: Centre for Hellenic Studies.
- Dawkins, Richard M. 1937. The Pontic dialect of Modern Greek in Asia Minor and Russia. *Transactions of the Philological Society* 36. 15-52.
- Drettas, George. 1997. *Aspects pontiques*. Paris: Association de recherches pluridisciplinaires.
- Kahl, Thede. 2008. Die griechischsprachigen Muslime im Südosten des Schwarzen Meeres (Pontos). *Εξάντας (Eksantas)* 4. 12-25.

- Mackridge, Peter. 1987. Greek-Speaking Moslems of North-East Turkey: Prolegomena to study of the Ophitic Sub-Dialect of Pontic. *Byzantine and Modern Greek Studies* 11. 115-137.
- Michelioudakis, Dimitris & Ioanna Sitaridou. 2013. Multiple wh-fronting across Pontic Greek dialects. *Online Proceedings of the 5th International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory (MGDLT4)*, Chios, 11-14 June 2009. p. 353-378.
- Oikonomidis, Dimosthenis. 1958. *Γραμματική της Ελληνικής Διαλέκτου του Πόντου*. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.
- Papadopoulos, Anthimos A. 1955. *Ιστορική Γραμματική της Ποντικής Διαλέκτου* (Historical Grammar of the Pontic Dialect). Αθήνα (Athens): Επιτροπή Ποντιακών Μελετών (The Committee for Pontic Studies), supplement I.
- Papadopoulos, Anthimos A. 1953. Χαρακτηριστικά της ποντικής διαλέκτου. *Αρχαίον Πόντου* 18. 83-93.
- Ralli, Angela. 2020. Matter versus pattern borrowing in compounding: Evidence from the Asia Minor Greek dialectal variety. *Morphology*, 30 (4). 423-446.
- Revithiadou, Anthi & Vassilios Spyropoulos. 2012. *Οφίτικα: Πτυχές της Γραμματικής Δομής μίας Ποντιακής Διαλέκτου*. Thessaloniki: Kyriakidis Brothers.
- Sitaridou, Ioanna. 2014. The Romeyka infinitive. Continuity, contact and change in the Hellenic varieties of Pontus. *Diachronica* 31 (1). 23-73.
- Spyropoulos, Vassilios. 2020. Abstract and morphological case in a nominative – accusative system with differential case marking. In A. Bárány & L. Kalin (Eds.), *Case, Agreement, and their Interactions: New Perspectives on Differential Argument Marking*. De Gruyter. p. 175-218.
- Spyropoulos, Vassilios & Anthi Revithiadou. to appear. Αναζητώντας την ταυτότητα της Ποντιακής στον ελληνικό χώρο: Από τη διαλεκτική ποικιλότητα στη διαμόρφωση μιας Κοινής; [Searching for the identity of the Pontic in the Greek land: From dialectical diversity to the formation of a Koine.]. In: Christos Tzitzilis & Giorgos Papanastasiou (eds.), *Koine, Koinés, and the Formation of Standard Modern Greek*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Thessaloniki: Institute of Modern Greek Studies].

Vasilis Gioranidis (Researcher)

Migrations and Settlements of Cappadocians in Pontus: The Case of Samsun

The 19th century, a period of significant global transformations, marked a decisive demographic shift along the shores of Pontus. Until the 18th century, there is no evidence of large-scale migrations to the region. However, from the 19th century onward, primarily due to economic factors, continuous migratory flows are observed. The movements of the Pontic Greeks during the 19th century to various destinations within and beyond Pontus are well known, as is their spread across Asia Minor, Russia, and other areas. Regarding the settlement of populations in Pontus, the 19th and 20th centuries saw isolated instances of commercial migration, primarily to the major port cities of Trabzon and Samsun. Merchants from Asia Minor, the northeastern Aegean islands, and mainland Greece perceived these areas as attractive commercial hubs and settled there. However, the most significant settlement of a Christian population of non-Pontic origin was that of the Cappadocians. Coming mainly from the rural areas of Kayseri and Niğde, they settled in cities of western Pontus, formed strong communities, and reinforced the Christian population—often changing the demographic landscape of the regions where they settled. Samsun serves as a characteristic example: it developed into a strong economic city during the 19th century and became a key site of cultural interaction between the Cappadocians and the Pontic Greeks. This interaction shaped a distinct social and cultural identity that left an indelible mark on local history. The aim of this study is to highlight these dynamics through a review of the relevant literature and the study of archival material.

Selected bibliography

Koulocheris, I. (1991). *Amisos and its sufferings*. Thessaloniki: Kyriakidis Brothers Publishing.

Mourellos, I. (Ed.). (2004). *The exodus* (Vol. II). Athens: Center for Asia Minor Studies.

Nikolaidis, K. (2014). *The Romioi of Yozgat and the Akdag mining area*. Giannitsa.

Nikolaidou-Danassi, K. (2017). *Kayseri* (Vol. I). Thessaloniki.

Renieri, E. (1993). Andronikio: A Cappadocian village in the 19th century. *Mnimon*, 15.

Rizos, S. (2007). *Sinasos* (Vol. I). Athens: Center for Asia Minor Studies.

Samouilidis, Ch. (2004). *Amisos (Samsun) and its region*. Thessaloniki: Kyriakidis Brothers Publishing.

Vasilis Gioranidis (Researcher)

Μετοικεσίες και εγκαταστάσεις Καππαδοκών στον Πόντο: Το παράδειγμα της Σαμψούντας

Ο 19ος αιώνας, περίοδος σημαντικών παγκόσμιων αλλαγών, σηματοδότησε μια καθοριστική δημογραφική μεταβολή στα παράλια του Πόντου. Μέχρι τον 18ο αιώνα, δεν παρατηρούνται μαζικές μεταναστεύσεις προς την περιοχή, όμως από τον 19ο αιώνα, λόγω οικονομικών κυρίως παραμέτρων, παρατηρούνται συνεχείς μεταναστευτικές ροές. Οι μετακινήσεις των Ποντίων κατά τον 19ο αιώνα προς διάφορους προορισμούς εντός και εκτός του Πόντου είναι ευρέως γνωστές, καθώς και η εξάπλωση τους στη Μικρασία, τη Ρωσία και άλλες περιοχές. Σχετικά με τις εγκαταστάσεις πληθυσμών στον Πόντο, παρατηρούνται κατά τη διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνα μεμονωμένα περιστατικά εμπορικών μεταναστεύσεων, κυρίως στα μεγάλα λιμάνια της Τραπεζούντας και της Σαμψούντας. Έμποροι από τη Μικρά Ασία, τα νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου και την ηπειρωτική Ελλάδα, αντιλαμβάνονται τις περιοχές αυτές ως ελκυστικά εμπορικά κέντρα και εγκαθίστανται εκεί. Ωστόσο, η πιο σημαντική εγκατάσταση χριστιανικού πληθυσμού, μη ποντιακής καταγωγής, ήταν αυτή των Καππαδοκών. Προερχόμενοι κυρίως από τις αγροτικές περιοχές της Καισάρειας και της Νίγδης, εγκαταστάθηκαν σε πόλεις του δυτικού Πόντου, δημιούργησαν ισχυρές κοινότητες, ενίσχυσαν το χριστιανικό πληθυσμό αλλάζοντας τις περισσότερες φορές το δημογραφικό χάρτη των περιοχών όπου εγκαταστάθηκαν. Η Σαμψούντα, χαρακτηριστικό παράδειγμα, εξελίχθηκε σε μια ισχυρή οικονομικά πόλη κατά τον 19ο αιώνα και αποτέλεσε έναν σημαντικό τόπο πολιτιστικής αλληλεπίδρασης μεταξύ Καππαδοκών και Ποντίων, διαμορφώνοντας μια ξεχωριστή κοινωνική και πολιτιστική ταυτότητα που άφησε ανεξίτηλο αποτύπωμα στην τοπική ιστορία. Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να αναδείξει τα παραπάνω μέσω βιβλιογραφικής επισκόπησης και μελέτης αρχαιακού υλικού.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Κουλοχέρης, Ι. (1991). *Η Αμισός και τα πάθη της*. Θεσσαλονίκη: Εκδ. οικ. Αδελφών Κυριακίδη.
- Μουρέλος, Ι. (Επιμ.). (2004). *Η Έξοδος* (Τόμ. Β'). Αθήνα: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών.
- Νικολαΐδης, Κ. (2014). *Οι Ρωμιοί της Υοσγάτης και του Μεταλλείου Άκνταγ*. Γιαννιτσά.
- Νικολαΐδου-Ντάναση, Κ. (2017). *Καισάρεια* (Τόμ. Α'). Θεσσαλονίκη.
- Ρενιέρη, Ε. (1993). Ανδρονίκιο: Ένα καππαδοκικό χωριό κατά το 19ο αιώνα. *Μνήμων*, 15.
- Ρίζος, Σ. (2007). *Η Σινασός* (Τόμ. Α'). Αθήνα: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών.
- Σαμουηλίδης, Χ. (2004). *Η Αμισός (Σαμψούντα) και η περιφέρειά της*. Θεσσαλονίκη: Εκδ. οικ. Αδελφών Κυριακίδη.

Nicole Immig (JLU Gießen)

The Pontic diaspora in Germany in historical perspective

The „Greek Diaspora“ or the presence of „Greeks abroad“ have a long-standing history. (Hassiotis, 1993; Clogg, 1999; Kitroeff 1999, Tziovas, 2009; Korma, 2017) The same is true for the conceptualization of such a diaspora in Greek and foreign historiography. (Laliotou, 2004, Ventura 2004, 2010; Bruneau, 2007; Tziovas 2009; Anagnostou 2010; Korma, 2017). The great number of Greek labour migrants arriving in Germany since the 1960s are also considered as representatives of such a diaspora. The migrants organized their everyday life in loose national/cultural communities, while later establishing as well regional associations, among them a number of Pontic associations in Germany. (Adamopoulou, 2024, Tseligka 2020, 2023). The presentation discusses the concept of a „Pontic diaspora“ and explores its various forms, parameters and mechanisms of diaspora constitution of Pontic Greeks in Germany using a historical approach.

Η «ελληνική διασπορά» ή η παρουσία των «Ελλήνων του εξωτερικού» έχουν μακρά ιστορία (Χασιώτης, 1993, Clogg, 1999, Kitroeff 1999, Τζιόβας, 2009, Korma, 2017). Το ίδιο ισχύει και για την εννοιολόγηση μιας τέτοιας διασποράς στην ελληνική και ξένη ιστοριογραφία. (Λαλιώτου, 2004, Ventura 2004, 2010, Bruneau, 2007, Τζιόβας 2009, Αναγνώστου 2010, Korma, 2017). Ως εκπρόσωποι μιας τέτοιας διασποράς θεωρείται και ο μεγάλος αριθμός των Ελλήνων εργατικών μεταναστών που έφτασαν στη Γερμανία από τη δεκαετία του 1960 και μετά. Οι μετανάστες οργάνωσαν την καθημερινότητά τους σε εθνικές/πολιτιστικές κοινότητες, ενώ αργότερα δημιούργησαν και περιφερειακές ενώσεις, μεταξύ των οποίων ένας αριθμός ποντιακών συλλόγων στη Γερμανία. (Αδαμοπούλου, 2024, Τσελίγκα 2020, 2023). Η εισήγηση συζητά την έννοια της «ποντιακής διασποράς» και διερευνά τις διάφορες μορφές, παραμέτρους και μηχανισμούς συγκρότησης της διασποράς των Ελλήνων του Πόντου στη Γερμανία, χρησιμοποιώντας μια ιστορική προσέγγιση.

Bibliography

- Adamopoulou, Maria. (2024). *The Greek Gastarbeiter in the Federal Republic of Germany (1960–1974)*. Berlin/Boston: De Gruyter.
- Anagnostou, Yorgos. (2010). Where does “Diaspora” belong? *Journal of Modern Greek Studies*, 28(1), 73–119.
- Bruneau, Michel. (2007). Comment définir la diaspora grecque? In Michel Bruneau, Ioannis Hassiotis, Martine Hovanessian, & Claire Mouradian (Eds.), *Arméniens et Grecs en diaspora: approches comparatives*. Athens: École française d’Athènes.
- Clogg, Richard (Ed.). (1999). *The Greek Diaspora in the Twentieth Century*. Oxford: Palgrave Macmillan.

- Hassiotis, Ioannis K. (1993). *Επισκόπηση της ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς*. Thessaloniki: Vaniias.
- Kitroeff, Alexander. (1999). Η υπερατλαντική μετανάστευση. In Christos Hadziiossif (Ed.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Οι Απαρχές 1900–1922* (Vol. A, Part 1). Athens: Vivliorama.
- Korma, Lena. (2017). The historiography of the Greek diaspora and migration in the twentieth century. *Historiein*, 16.
- Laliotou, Ioanna. (2004). *Transatlantic Subjects: Acts of Migration and Cultures of Transnationalism between Greece and America*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tseligka, Eleni. (2020). *From Gastarbeiter to European Expatriates: Greek Migrant Communities in Germany and their Socio-political Integration*. Oxford/New York: Peter Lang.
- Tseligka, Eleni. (2023). The reterritorialisation of Pontic Greeks in Germany and the modernisation of tradition. *Athens Journal of Social Sciences*, 10, 1–15.
- Tziovas, Dimitris (Ed.). (2009). *Greek Diaspora and Migration since 1700*. Farnham: Ashgate.
- Ventura, Lena. (2004). Divergent routes to the study of the diaspora in postwar Greece and the USA. *Journal of the Hellenic Diaspora*, 30(1), 121–142.
- Venturas, Lina. (2010). État grec et Diaspora. Des «émigrés» à l'«Hellénisme œcuménique». In Stéphane Dufoix, Carine Guerassimoff, & Anne de Tinguy (Eds.), *Loin des yeux, près du cœur. Les États et leurs expatriés* (pp. 239–259). Paris: Sciences Po Les Presses.

Nicole Immig (JLU Gießen)

The Pontic diaspora in Germany in historical perspective

Η «ελληνική διασπορά» ή η παρουσία των «Ελλήνων του εξωτερικού» έχουν μακρά ιστορία (Χασιώτης, 1993, Clogg, 1999, Kitroeff 1999, Τζιόβας, 2009, Κορμα, 2017). Το ίδιο ισχύει και για την εννοιολόγηση μιας τέτοιας διασποράς στην ελληνική και ξένη ιστοριογραφία. (Λαλιώτου, 2004, Ventura 2004, 2010, Bruneau, 2007, Τζιόβας 2009, Αναγνώστου 2010, Κορμα, 2017). Ως εκπρόσωποι μιας τέτοιας διασποράς θεωρείται και ο μεγάλος αριθμός των Ελλήνων εργατικών μεταναστών που έφτασαν στη Γερμανία από τη δεκαετία του 1960 και μετά. Οι μετανάστες οργάνωσαν την καθημερινότητά τους σε εθνικές/πολιτιστικές κοινότητες, ενώ αργότερα δημιούργησαν και περιφερειακές ενώσεις, μεταξύ των οποίων ένας αριθμός ποντιακών συλλόγων στη Γερμανία. (Αδαμοπούλου, 2024, Τσελίγκα 2020, 2023). Η εισήγηση συζητά την έννοια της «ποντιακής διασποράς» και διερευνά τις διάφορες μορφές, παραμέτρους και μηχανισμούς συγκρότησης της διασποράς των Ελλήνων του Πόντου στη Γερμανία, χρησιμοποιώντας μια ιστορική προσέγγιση.

Βιβλιογραφία

- Adamopoulou, Maria. (2024). *The Greek Gastarbeiter in the Federal Republic of Germany (1960–1974)*. Berlin/Boston: De Gruyter.
- Anagnostou, Yorgos. (2010). Where does “Diaspora” belong? *Journal of Modern Greek Studies*, 28(1), 73–119.
- Bruneau, Michel. (2007). Comment définir la diaspora grecque? In Michel Bruneau, Ioannis Hassiotis, Martine Hovanessian, & Claire Mouradian (Eds.), *Arméniens et Grecs en diaspora: approches comparatives*. Athens: École française d’Athènes.
- Clogg, Richard (Ed.). (1999). *The Greek Diaspora in the Twentieth Century*. Oxford: Palgrave Macmillan.
- Hassiotis, Ioannis K. (1993). *Επισκόπηση της ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς*. Thessaloniki: Vaniak.
- Kitroeff, Alexander. (1999). Η υπερατλαντική μετανάστευση. In Christos Hadziiosif (Ed.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Οι Απαρχές 1900–1922* (Vol. A, Part 1). Athens: Vivliorama.
- Korma, Lena. (2017). The historiography of the Greek diaspora and migration in the twentieth century. *Historiein*, 16.
- Laliotou, Ioanna. (2004). *Transatlantic Subjects: Acts of Migration and Cultures of Transnationalism between Greece and America*. Chicago: University of Chicago Press.

- Tseligka, Eleni. (2020). *From Gastarbeiter to European Expatriates: Greek Migrant Communities in Germany and their Socio-political Integration*. Oxford/New York: Peter Lang.
- Tseligka, Eleni. (2023). The reterritorialisation of Pontic Greeks in Germany and the modernisation of tradition. *Athens Journal of Social Sciences*, 10, 1–15.
- Tziovas, Dimitris (Ed.). (2009). *Greek Diaspora and Migration since 1700*. Farnham: Ashgate.
- Ventura, Lena. (2004). Divergent routes to the study of the diaspora in postwar Greece and the USA. *Journal of the Hellenic Diaspora*, 30(1), 121–142.
- Venturas, Lina. (2010). État grec et Diaspora. Des «émigrés» à l'«Hellénisme œcuménique». In Stéphane Dufoix, Carine Guerassimoff, & Anne de Tinguy (Eds.), *Loin des yeux, près du cœur. Les États et leurs expatriés* (pp. 239–259). Paris: Sciences Po Les Presses.

Christos Kafasis (LMU Munich)

Τοῖς γοῦν σοφοῖς καὶ περὶ λόγους ἐσπουδακόσι πατρις γὰρ αὐτόχρονα: Scholarship and Education in the Empire of Trebizond

Like every young state, the Empire of Trebizond needed after its' foundation a circle of scholars to undertake the administration of the Empire and develop imperial propaganda. The establishment of a local scholarship in Pontos progressed rather slowly, depending on the inflow of intellectuals from Byzantium (Rosenqvist 2005, 38-48). The Byzantine scholars were looking for better career opportunities at the court of the Grand Komnenoi or intended to study astronomy from translated Persian handbooks which were a result of Gregory Chioniades' activities. Chioniades was a physician and astronomer from Constantinople who spent much of his life in Persia and in Trebizond and played an important role in the local intellectual life by offering his work to the capital city of Pontos (Kafasis 2021, 252-253).

The political instability following the death of Emperor Basileios in 1340 and the decline of Trebizond as a center of astronomical studies led to the end of the immigration of scholars from Constantinople and the development of a local scholarly circle. Their literary work was under the direct influence of Byzantine models, although we can observe some elements in language and themes expressing regional characteristics (Stefec 2023, 296-300). The lack of opportunities for quality higher education in Pontos resulted in the emigration of talented young students who left their homeland and traveled to Constantinople to study. They either returned and obtained higher positions in the service of the Grand Komnenoi, or – as the case of Bessarion suggests – they remained abroad but maintained strong ties with their hometown (Giarenis 2007).

This paper presents a brief overview of scholars and scholarly activities in the Empire of Trebizond, the local characteristics in their literary production and their relation to the Byzantine intellectual life as well as their contribution to the so-called Palaeologan Renaissance

Bibliography

Giarenis, Elias. (2007). Ὁ λόγιος καὶ ὁ γενέθλιος τόπος. Ἡ Τραπεζούντα μὲ τὸν τρόπο τοῦ Βησσαρίωνος. *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, 53, 265–280.

Kafasis, Christos. (2021). From Tabriz to Trebizond and Constantinople: The introduction of Persian astronomy into the Byzantine world (ca. 1300–1350). In Charalambos Dendrinos & Elias Giarenis (Eds.), *Bibliophilos: Books and learning in the Byzantine world. Festschrift in honour of Costas N. Constantinides* (Byzantinisches Archiv 39, pp. 245–257). Berlin/Boston: De Gruyter.

Rosenqvist, Jan Olof. (2005). Byzantine Trebizond: A provincial literary landscape. In Ivo Volt & Janika Päll (Eds.), *Byzantino-Nordica 2004: Papers presented at the International Symposium of Byzantine Studies held on 7–11 May 2004 in Tartu, Estonia* (pp. 29–51). Tartu.

Stefec, Rudolf. (2023). Das trapezuntinische Horoskop des Jahres 1336: Ein Beitrag zur Erforschung des mittelalterlichen pontischen Dialekts. *Byzantinische Zeitschrift*, 116, 285–320.

Thede Kahl (FSU Jena, OEAW)

Feldforschung im Pontos und das verborgene Potenzial: Archivmaterialien zum kleinasiatischen Griechentum an der Universität Jena und ihren Partnern

Feldforschung im östlichen Pontos, etwa durch die Sammlungen von Pascaru, Kahl und Rousiakis, dokumentiert nicht nur sprachliche Merkmale pontischer Dialekte, sondern auch narrative Erinnerungen, familiäre Strukturen und kulturelle Praktiken im Kontext von Flucht, Migration und sprachlicher Marginalisierung.

Der Vortrag stellt ausgewählte Archivmaterialien zum kleinasiatischen Griechentum vor, die an der Friedrich-Schiller-Universität Jena sowie an Partnereinrichtungen wie der Österreichischen Akademie der Wissenschaften entstanden sind. Im Mittelpunkt stehen die Repositorien *VLACH* und *LaZAR*, die Videoaufnahmen, Transkriptionen und Feldnotizen enthalten – vielfach mit Sprechern aus ehemals griechischsprachigen Regionen der Türkei und ihrer Diaspora. Besonderes Augenmerk gilt dem von Kahl (2017) formulierten Ansatz zur Dokumentation schwindender Sprachen und Kulturen, unter Berücksichtigung einer interdisziplinären Erfassung nicht nur sprachlicher, sondern auch sozialer und kultureller Kontexte als Teil eines umfassenden Verständnisses gefährdeter Kulturen. Dabei wird auch auf die methodischen Herausforderungen eingegangen: Wie lassen sich diese vielfach analog erhobenen Daten erschließen, digitalisieren und langfristig sichern? Welche Verantwortung tragen Forschungseinrichtungen gegenüber Communities, deren kulturelles Erbe vom Verschwinden bedroht ist?

Die vorgestellten Beispiele zeigen: Die Archive enthalten nicht nur Sprachdaten, sondern ein bislang kaum erschlossenes Potenzial für die Erforschung kultureller Transformationen, kollektiver Erinnerung und transgenerationaler Identität. In der universitären Lehre, in der Zusammenarbeit mit den Sprechergemeinden sowie im musealen Bereich (z. B. Ausstellungen/Vorfürungen biographischer Interviews) gewinnen solche Daten zunehmend an Bedeutung. Sie ermöglichen eine multiperspektivische Aufarbeitung vernachlässigter Inhalte und schaffen Raum für partizipative Formen der Erinnerungskultur.

Literatur- und Quellenverzeichnis

Dadunashvili, Elguja / Voß, Jakob (2017): *Das Repitorium LaZAR – ein Werkzeug zur Archivierung regionalwissenschaftlicher Forschungsdaten*. In: *ABI Technik* 37(3), 180–188.

Kahl, Thede (2017): *Erforschung und Dokumentation schwindender Sprachen und Kulturen. Romanisches Feldmaterial aus Südosteuropa in den Projekten VLACH und LAZAR*. In: Kahl, Thede / Kreuter, Peter Mario / Vogel, Christina (Hg.): „*Vergessen, verdrängt, verschwunden*“. *Aufgegebene Kulturen, Beziehungen und Orientierungen in der Balkanromania*. Berlin: Frank & Timme, 33–56.

Seifart, Frank (2008): *A comprehensive model for collection and archiving of language resources*. In: *Language Documentation & Conservation* 2(1), 157–178.

Österreichische Akademie der Wissenschaften – Kommission VLACH (seit 2016): *Vanishing Languages and Cultural Heritage*. www.oeaw.ac.at/vlach

Thede Kahl (FSU Jena, OEAW)

Field research in Pontus and its hidden potential: archival materials on Greeks in Asia Minor at the University of Jena and its partners

Field research in eastern Pontus, for example through the collections of Pascaru, Kahl and Rousiakakis, documents not only linguistic features of Pontic dialects, but also narrative memories, family structures and cultural practices in the context of flight, migration and linguistic marginalisation.

The lecture presents selected archival materials on Greeks in Asia Minor that were created at Friedrich Schiller University in Jena and at partner institutions such as the Austrian Academy of Sciences. The focus is on the *VLACH* and *LaZAR* repositories, which contain video recordings, transcriptions and field notes – many with speakers from formerly Greek-speaking regions of Turkey and their diaspora. Particular attention will be paid to the approach formulated by Kahl (2017) for documenting disappearing languages and cultures, taking into account an interdisciplinary recording of not only linguistic but also social and cultural contexts as part of a comprehensive understanding of endangered cultures. The methodological challenges will also be addressed: How can this data, which has often been collected in analogue form, be accessed, digitised and secured for the long term? What responsibility do research institutions have towards communities whose cultural heritage is threatened with extinction?

The examples presented show that archives contain not only language data, but also a hitherto largely untapped potential for research into cultural transformations, collective memory and transgenerational identity. Such data is becoming increasingly important in university teaching, in cooperation with speaker communities and in museums (e.g. exhibitions/screenings of biographical interviews). It enables a multi-perspective reappraisal of neglected content and creates space for participatory forms of memory culture.

Sources

Dadunashvili, Elguja / Voß, Jakob (2017): *Das Repositorium LaZAR – ein Werkzeug zur Archivierung regionalwissenschaftlicher Forschungsdaten*. In: *ABI Technik* 37(3), 180–188.

Kahl, Thede (2017): *Erforschung und Dokumentation schwindender Sprachen und Kulturen. Romanisches Feldmaterial aus Südosteuropa in den Projekten VLACH und LAZAR*. In: Kahl, Thede / Kreuter, Peter Mario / Vogel, Christina (Hg.): *„Vergessen, verdrängt, verschwunden“*. *Aufgegebene Kulturen, Beziehungen und Orientierungen in der Balkanromania*. Berlin: Frank & Timme, 33–56.

Seifart, Frank (2008): *A comprehensive model for collection and archiving of language resources*. In: *Language Documentation & Conservation* 2(1), 157–178.

Österreichische Akademie der Wissenschaften – Kommission VLACH (seit 2016): *Vanishing Languages and Cultural Heritage*. www.oeaw.ac.at/vlach

Charalambos Karpouchtsis (Universität der Bundeswehr, Hamburg)

Cultural Resilience and Identity: From Pontos to Greece, to Germany, to the web

This paper examines the interplay between migration, displacement, and cultural resilience through the experiences of Pontic Greeks. Using the dual vectors of forced displacement during the genocide (1914–1923) and economic migration during the Gastarbeiter era (post-1950), it explores how identity is both preserved and transformed across generations and geographies. The first wave of migration enabled survival amidst trauma, while the second wave sought economic stability, highlighting how different contexts shaped resilience.

Despite geographical rupture and linguistic decline, Pontic identity endures through traditions like dance and music, as core commemorative practices (Zografou and Pipyrrou 2011). These cultural pillars connect generations and anchor identities, allowing individuals to selectively engage with their heritage and create community (Connerton 1989). For instance, those who do not speak Pontic Greek may still participate in its dances, while descendants rooted in shared narratives maintain a connection to their ancestral past without direct ties to Pontus (Liddle 2016, 53-54).

The paper posits that (1) displacement and catastrophe fosters resilience (Friedlander 1993) by reinforcing collective practices in new environments, and (2) identity transformation is adaptive and anchored, adapting to shifting contexts, while maintaining identity. Using an inductive approach informed by personal observations and secondary literature analysis, this study connects Pontic Greek identity with broader Greek identity drawing upon official and communal practices. It explores how these traditions reach into the present, including artistic connections to Greek rap music. This research contributes to discussions on cultural survival, adaptation, and the paradoxes of migration.

Bibliography

Connerton, P. (1989). *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.

Friedlander, S. (1993). *Memory, history, and the extermination of the Jews of Europe*. Bloomington, IN: Indiana University Press.

Liddle, V. (2016). Pontic dance: Feeling the absence of homeland. In S. R. Hemer & A. Dundon (Eds.), *Emotions, Senses, Spaces: Ethnographic Engagements and Intersections* (pp. 49–66). University of Adelaide Press. <http://www.jstor.org/stable/10.20851/j.ctt1sq5wpt.7>

Zografou, M., & Pipyrrou, S. (2011). Dance and Difference: Toward an Individualization of the Pontian Self. *Dance Chronicle* 34(3), 422–446. <https://doi.org/10.1080/01472526.2011.615235>

Πολιτισμική Ανθεκτικότητα και Ταυτότητα: Από τον Πόντο στην Ελλάδα, στη Γερμανία, και στο ίντερνετ

Η παρούσα εργασία εξετάζει τη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ μετανάστευσης, εκτοπισμού και πολιτισμικής ανθεκτικότητας μέσα από τις εμπειρίες των Ποντίων. Μέσα από τους δύο άξονες του αναγκαστικού εκτοπισμού κατά τη διάρκεια της γενοκτονίας (1914–1923) και της οικονομικής μετανάστευσης κατά την περίοδο των *Gastarbeiter* (μετά το 1950), διερευνάται πώς η ταυτότητα διατηρείται αλλά και μετασχηματίζεται διαγενεακά και γεωγραφικά. Το πρώτο μεταναστευτικό κύμα συνέβαλε στην επιβίωση εν μέσω τραύματος, ενώ το δεύτερο στόχευε στη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο διαφορετικά πλαίσια διαμορφώνουν την ανθεκτικότητα.

Παρά τη γεωγραφική αποκοπή και την υποχώρηση της γλωσσικής χρήσης, η ποντιακή ταυτότητα επιβιώνει μέσω παραδόσεων όπως του χορού και της μουσικής, λειτουργώντας ως βασικές πρακτικές μνήμης (Zografou and Pirygou 2011). Αυτοί οι πολιτισμικοί πυλώνες συνδέουν τις γενιές και ριζώνουν τις ταυτότητες, επιτρέποντας στα άτομα να εμπλέκονται επιλεκτικά με την πολιτισμική τους κληρονομιά και να συγκροτούν κοινότητες (Connerton 1989). Για παράδειγμα, άτομα που δεν μιλούν την ποντιακή διάλεκτο μπορούν παρ' όλα αυτά να συμμετέχουν στους χορούς, ενώ οι απόγονοι, μέσα από κοινές αφηγήσεις, διατηρούν επαφή με το παρελθόν των προγόνων τους χωρίς άμεσους δεσμούς με τον Πόντο (Liddle 2016, 53-54).

Η εργασία προτείνει ότι (1) ο εκτοπισμός και η καταστροφή ενισχύουν την ανθεκτικότητα (Friedlander) μέσω της ενδυνάμωσης συλλογικών πρακτικών σε νέα περιβάλλοντα και ότι (2) ο μετασχηματισμός της ταυτότητας είναι προσαρμοστικός και ταυτόχρονα ριζωμένος, προσαρμοζόμενος στα εκάστοτε συγκείμενα ενώ διατηρεί βασικά στοιχεία ταυτότητας. Μέσα από επαγωγική προσέγγιση βασισμένη σε προσωπικές παρατηρήσεις και ανάλυση δευτερογενούς βιβλιογραφίας, η μελέτη συνδέει την ποντιακή ταυτότητα με την ευρύτερη ελληνική, αντλώντας από επίσημες και κοινοτικές πρακτικές. Εξετάζεται το πώς αυτές οι παραδόσεις επιβιώνουν στο παρόν, περιλαμβανομένων καλλιτεχνικών συνδέσεων με την ελληνική ραπ μουσική. Η έρευνα συμβάλλει στη συζήτηση για την πολιτισμική επιβίωση, την προσαρμογή και τα παράδοξα της μετανάστευσης.

Βιβλιογραφία

- Connerton, P. (1989). *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Friedlander, S. (1993). *Memory, history, and the extermination of the Jews of Europe*. Bloomington, IN: Indiana University Press.

Liddle, V. (2016). Pontic dance: Feeling the absence of homeland. In S. R. Hemer & A. Dundon (Eds.), *Emotions, Senses, Spaces: Ethnographic Engagements and Intersections* (pp. 49–66). University of Adelaide Press. <http://www.jstor.org/stable/10.20851/j.ctt1sq5wpt.7>

Zografou, M., & Pipyrou, S. (2011). Dance and Difference: Toward an Individualization of the Pontian Self. *Dance Chronicle* 34(3), 422–446. <https://doi.org/10.1080/01472526.2011.615235>

Odysseas Konstantinopoulos (Warsaw)

Ποντιακό μουσικό ηχόγραμμα

Με την ποντιακή μουσική ήρθα σε επαφή για πρώτη φορά στις αρχές του 1990. Έχοντας τελειώσει σπουδές κλασικής μουσικής στην Πολωνία και με παρουσία ήδη δέκα ετών στην Ελλάδα, αυτή η επαφή μου δημιούργησε ένα μεγάλο σοκ. Το πρώτο στοιχείο που μου έκανε εντύπωση ήταν η ρυθμική αγωγή της ποντιακής μουσικής. Μου ήταν αδύνατο να προσδιορίσω το χρόνο της μουσικής. Αμέσως αντιλήφθηκα ότι ο χρόνος της είχε να κάνει με τη ρυθμική αγωγή της ίδιας της ποντιακής διαλέκτου.

Έχοντας ζήσει ανάμεσα σε πολλούς φίλους ποντιακής καταγωγής είχα την πολύτιμη εμπειρία να ακούσω την ποντιακή διάλεκτο και με τη μουσική της έννοια. Γρήγορα κατάλαβα ότι για μένα ήταν αργά να μάθω και να κατανοήσω την διάλεκτο αυτή. Η διαδικασία κατανόησης της θα μου έπαιρνε πολλά χρόνια.

Έχοντας αναπτύξει την έντονη μουσική, παιδαγωγική και συνθετική μου δράση, μέσα μου είχε ωριμάσει η ιδέα να ενσωματώσω σε αυτή διαδικασία τα πολύτιμα στοιχεία της ποντιακής μουσικής. Ένωσα την εσωτερική ανάγκη να την παρουσιάσω με διαφορετικό τρόπο και μάλιστα να το κάνω στην πρώτη από τις δύο μου πατρίδες, στην Πολωνία. Το πρώτο μου έργο «Τρυγόνα» παρουσιάστηκε το 2018 στην πόλη Κατοβίτσε στο Μέγαρο Μουσικής NOSPR. Το έργο «Τρυγόνα» αποτελείται από τρία μέρη. «Πουλί» ' «Γυναίκα» και «Χορός». Ήταν ένα ευγενικό κάλεσμα του πολωνικού κοινού σε ένα ταξίδι στον κόσμο του άγνωστου σε αυτό το ακροατήριο, ποντιακού ελληνισμού. Σ' αυτό μου το έργο, όπως και αργότερα σε άλλα, ενσωματώνω την ρυθμολογία, τις κλίμακες και το ήθος της ποντιακής μουσικής, σε γνώριμα για τον πολωνικό κοινό αρμονικά και ενορχηστρωτικά στοιχεία. Αργότερα το έργο αυτό πήρε την δομή της σουίτας με τίτλο » Ποντιακή Σουίτα» το οποίο εκδόθηκε στην Ελλάδα το 2022 με την ανεκτίμητη βοήθεια του Συλλόγου Ποντίων Νυρεμβέργης.

Αργότερα το 2024, ακολούθησαν δύο έργα μου για ντουέτο κλασικής κιθάρας: «Τη Τρίχας το Γεφύριν» και «Πυρρίχιος». Στις δύο αυτές συνθέσεις προσπάθησα να αναδείξω τα μελωδικά και όπως πάντα ρυθμικά στοιχεία των θεμάτων από μια πιο ιμπρεσιονιστική οπτική γωνία. Η εκτέλεση των δύο έργων, τα οποία ηχογραφήθηκαν και βιντεοσκοπήθηκαν στην Πολωνία επίσης, έγινε από δύο εξαιρετικούς κιθαρίστες τον Marcin Kuźniar και τον Radosław Wiczorek. Και αυτήν την προσπάθεια, όπως και την έκδοση τους στην Πολωνία υποστήριξε χορηγικά ο Σύλλογος Ποντίων Νυρεμβέργης.

Το τελευταίο μου έργο είναι το “Ξημέρωμα στην Όκενα”. Σε αυτό περιγράφεται η προσπάθεια των κατοίκων του χωριού Όκενα της περιοχής Όφεως Τραπεζούντας, να διατηρήσουν τη μητρική τους γλώσσα, την ποντιακή Η δομή του έργου είναι πολυφωνική, ενώ η μελωδία βασίζεται στην κλίμακα Σαμπάχ (σημαίνει επίσης-συμπτωματικά `ξημέρωμα`). Η πολυφωνία σαν δομή εκφράζει συμβολικά την αρμονική συνύπαρξη δύο και τριών φωνών χωρίς να επιβάλλεται κυριαρχικά η μία επί των άλλων.

Ελπίζοντας ότι η μουσική σαν παγκόσμια γλώσσα πρέπει να δέχεται και να αγκαλιάζει και αυτή την τόσο πολύτιμη, αλλ' όμως τόσο άγνωστη μουσική του Πόντου, προσπαθώ με την συνθετική μου δράση να συμβάλλω σε αυτό το όχι και τόσο ακατόρθωτο επιχείρημα.

Efi Mavropoulou

Presentation of the Greek Refugee Museum

On 18 November 2023, the Museum of Refugee Hellenism was inaugurated at AEK's OPAP Arena in Nea Filadelfia, Athens. This moving and historically significant institution is dedicated to preserving and showcasing the legacy of the Asia Minor, Pontic, and Constantinopolitan Greek refugees who rebuilt their lives in Greece after the forced population exchanges of the early 20th century. The museum was blessed by Metropolitan Gavriil and inaugurated by Deputy Minister Ioannis Vroutsis, with a keynote speech by Dimitris Melissanidis, who envisioned the stadium not only as a sports venue but as a center of memory and culture. Named "The Ark of Romiosyny" by famous composer Mikis Theodorakis, the museum tells the story of uprooted communities, survival, and cultural resilience through priceless relics, personal items, and multimedia exhibitions. The event was attended by political, cultural, and religious figures who emphasized the museum's national and educational value.

Andreea Pascaru (FSU Jena Bessarion, OEAW)

Fieldwork Reflections on Language Endangerment: Pontic Greek Interviewees' Insights into Language Attrition

This paper examines the perspectives of Pontic Greek speakers on language attrition, endangerment, and revitalization. Drawing on qualitative interviews across multiple generations, I investigate how historical language policies and sociocultural dynamics have shaped linguistic attitudes and practices. The study contrasts the experiences of elderly speakers, who recall language shaming and pressures to conform to Standard Greek, with those of the middle generation, who navigated the aftermath of educational reforms in the 1960s and 1970s, shaped by linguistic standardization. These policies intensified language stigma and contributed to the decline of Pontic Greek in social and familial settings. In contrast, the younger generation (aged 20–40) has encountered less discrimination and is now actively engaged in revitalization through writing, music, socio-cultural activities and digital initiatives. The challenges faced today by the Pontic Greek community in Greece and their efforts to revitalize and document the language clearly underscore the critical role of cultural acquisition in linguistic preservation while reflecting the broader global concerns about language endangerment and cultural loss.

By integrating community perspectives with recent scholarly insights, I explore perspectives on language attrition and revitalization while emphasizing the agency of speakers in preserving their linguistic heritage. Drawing also on studies of intergenerational transmission, such as Valdés (2016), who examines the role of community involvement in heritage language education, I address similar challenges within the Pontic Greek context. The transmission of language within families, particularly among the middle generation, remains crucial (Forrest, 2018; Purkardhofer, 2020) but is increasingly threatened by the loss of fluent elderly speakers. Finally, by applying Bradley & Bradley's (2019) framework of language endangerment, I assess contemporary reclamation strategies and the urgent need for language along with cultural acquisition—whether passive or naturalistic—among children, as expressed by interviewees.

I conclude by arguing that the community's shift from language shame to pride, mirroring grassroots movements across Europe's minority language groups, has the potential to transform a historically marginalized language into an ever-growing symbol of linguistic resilience.

Bibliography

Bradley, D., & Bradley, M. (2019). *Language Endangerment*. Cambridge University Press.

- Forrest, W. (2018). The intergenerational transmission of Australian Indigenous languages: why language maintenance programmes should be family-focused. *Ethnic and Racial Studies*, 41(2), 303–323.
- Hinton, L., Huss, L., & Roche, G. (Eds.) (2018). *The Routledge Handbook of Language Revitalization*. Routledge.
- Valdés, G. (2016). From language maintenance and intergenerational transmission to language survivance: will "heritage language" education help or hinder? *International Journal of the Sociology of Language*, 2016 (239), 1–18.
- Purkarthofer, T. (2020). *Intergenerational challenges: Of handing down languages, passing on identities, and the role of education*. Universität Duisburg-Essen.

Fieldwork Reflections on Language Endangerment: Pontic Greek Interviewees' Insights into Language Attrition

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις προοπτικές των ελληνόφωνων Ποντίων σχετικά με τη γλωσσική τριβή, τον κίνδυνο και την αναζωογόνηση. Βασισμένος σε ποιοτικές συνεντεύξεις σε πολλές γενιές, διερευνώ πώς οι ιστορικές γλωσσικές πολιτικές και η κοινωνικοπολιτισμική δυναμική έχουν διαμορφώσει γλωσσικές στάσεις και πρακτικές. Η μελέτη αντιπαραβάλλει τις εμπειρίες των ηλικιωμένων ομιλητών, που θυμούνται τη γλωσσική ντροπή και τις πιέσεις να συμμορφωθούν με την τυπική ελληνική, με εκείνες της μεσαίας γενιάς, που οδήγησαν στον απόηχο των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων στις δεκαετίες του 1960 και του 1970, που διαμορφώθηκαν από τη γλωσσική τυποποίηση. Αυτές οι πολιτικές ενέτειναν το γλωσσικό στίγμα και συνέβαλαν στην παρακμή της ποντιακής ελληνικής σε κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον. Αντίθετα, η νεότερη γενιά (ηλικίας 20–40 ετών) έχει αντιμετωπίσει λιγότερες διακρίσεις και πλέον ασχολείται ενεργά με την αναζωογόνηση μέσω της συγγραφής, της μουσικής, των κοινωνικοπολιτιστικών δραστηριοτήτων και των ψηφιακών πρωτοβουλιών. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η ελληνική κοινότητα του Πόντου στην Ελλάδα και οι προσπάθειές της να αναζωογονήσουν και να τεκμηριώσουν τη γλώσσα υπογραμμίζουν ξεκάθαρα τον κρίσιμο ρόλο της πολιτιστικής κατάκτησης στη γλωσσική διατήρηση, ενώ αντανακλούν τις ευρύτερες παγκόσμιες ανησυχίες για γλωσσικό κίνδυνο και πολιτιστική απώλεια.

Ενσωματώνοντας τις προοπτικές της κοινότητας με τις πρόσφατες επιστημονικές γνώσεις, διερευνώ προοπτικές σχετικά με τη γλωσσική τριβή και την αναζωογόνηση, ενώ δίνω έμφαση στη δράση των ομιλητών στη διατήρηση της γλωσσικής τους κληρονομιάς. Βασισμένος επίσης σε μελέτες διαγενεακής μετάδοσης, όπως ο Valdés (2016), ο οποίος εξετάζει τον ρόλο της συμμετοχής της κοινότητας στην εκπαίδευση γλωσσών κληρονομιάς, αντιμετωπίζω παρόμοιες προκλήσεις στο πλαίσιο της Ποντιακής Ελλάδας. Η μετάδοση της γλώσσας μέσα στις οικογένειες, ιδιαίτερα μεταξύ της μεσαίας γενιάς, παραμένει κρίσιμη (Forrest, 2018· Purkarthofer, 2020), αλλά απειλείται ολοένα και περισσότερο από την απώλεια άπταιστα ηλικιωμένων ομιλητών. Τέλος, εφαρμόζοντας το πλαίσιο των Bradley & Bradley (2019) για τον γλωσσικό κίνδυνο, αξιολογώ τις σύγχρονες στρατηγικές αποκατάστασης και την επείγουσα ανάγκη για γλώσσα μαζί με την πολιτιστική κατάκτηση - είτε παθητική είτε νατουραλιστική - μεταξύ των παιδιών, όπως εκφράζεται από τους ερωτηθέντες.

Ολοκληρώνω υποστηρίζοντας ότι η στροφή της κοινότητας από τη γλωσσική ντροπή στην υπερηφάνεια, αντικατοπτρίζοντας τα κινήματα βάσης στις μειονοτικές γλωσσικές ομάδες της Ευρώπης, έχει τη δυνατότητα να μετατρέψει μια ιστορικά περιθωριοποιημένη γλώσσα σε ένα διαρκώς αυξανόμενο σύμβολο γλωσσικής ανθεκτικότητας.

Bibliography

Bradley, D., & Bradley, M. (2019). *Language Endangerment*. Cambridge University Press.

Forrest, W. (2018). The intergenerational transmission of Australian Indigenous languages: why language maintenance programmes should be family-focused. *Ethnic and Racial Studies*, 41(2), 303–323.

Hinton, L., Huss, L., & Roche, G. (Eds.) (2018). *The Routledge Handbook of Language Revitalization*. Routledge.

Valdés, G. (2016). From language maintenance and intergenerational transmission to language survivance: will "heritage language" education help or hinder? *International Journal of the Sociology of Language*, 2016 (239), 1–18.

Purkarthofer, T. (2020). *Intergenerational challenges: Of handing down languages, passing on identities, and the role of education*. Universität Duisburg-Essen.

Sotirios Rousiakis (FSU Jena Bessarion)

Towards a Pontic Dialectal Atlas: Concept and Potential Implementation

In linguistics and dialectology the atlas is an important tool, as it depicts the characteristics of a language or a dialect on maps with symbols (Chambers J.K. & Trudgill P. 1988). Such an atlas is still absent for the Modern Greek Pontic dialect in contrast to the large area and the history of Pontus, the richness and the size of the dialect and its unique place in the history and the evolution of the Greek language (Dawkins R. 1936). Its creation is a demand for the Greek dialectology and for the Pontic dialect itself as it contributes to a better knowledge and to the strengthening of its function. The atlas presents the geography, the history of Pontus and the Pontic dialect, and the characteristics in the various fields of the linguistic analysis: phonetics, phonology, morphology and vocabulary with examples and texts (Παπαδόπουλος Α. 1955, 1958-61, Τομπαΐδης Δ. 1988, Χατζησαββίδης Σ. 1985). If there is a gap in the data, additional research should be conducted in conservative communities. This work raises many issues which are examined in relation to the theoretical framework, the research principles, and the scientific practices applied in Europe and Greece in this field. The aim is to renew the discussion about the Atlas of Pontic Dialect and to formulate a working proposal.

Bibliography

- Chambers, J. K., & Trudgill, Peter. (1988). *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dawkins, Richard M. (1936). *The Pontic dialect of Modern Greek in Asia Minor and Russia*.
- Παπαδόπουλος, Α. (1955). *Ιστορική Γραμματική της Ποντικής Διαλέκτου*. Αθήνα.
- Παπαδόπουλος, Α. (1958–1961). *Ιστορικόν Λεξικόν της Ποντικής Διαλέκτου*. Αθήνα.
- Τομπαΐδης, Δημήτρης. (1988). *Η ποντιακή διάλεκτος: Διαλεκτικά χαρακτηριστικά, κατάταξη ιδιωμάτων, διαλεκτικά κείμενα* (Αρχεῖον Πόντου, παράρτημα 17). Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.
- Χατζησαββίδης, Σωφρόνης Α. (1985). *Φωνολογική ανάλυση της ποντιακής διαλέκτου*. Θεσσαλονίκη.

Sotirios Rousiakis (FSU Jena Bessarion)

Για έναν άτλαντα της ποντιακής διαλέκτου: Έρευνα και δυνατότητες εφαρμογής

Ένα σημαντικό εργαλείο στην μελέτη των γλωσσών και των διαλέκτων αποτελεί ο άτλαντας, ιδιαίτερα δε για τις γεωγραφικές ποικιλίες, όπου με μορφή συμβόλων αποτυπώνονται πάνω σε χάρτη τα χαρακτηριστικά μιας γλώσσας, μιας διαλέκτου. Είναι αποτέλεσμα πολυετούς επιστημονικής έρευνας σε κοινότητες, γραπτές πηγές και ντοκουμέντα, αρχεία, μελέτες. Μπορεί να απαιτηθεί επιπλέον έρευνα σε μια περιοχή ή σε μια κοινότητα για θέματα τα οποία δεν έχουν ερευνηθεί, ούτε τεκμηριωθεί παλιότερα. Έχει έντυπη μορφή, ενώ πρόσφατα με την εξέλιξη της τεχνολογίας και το διαδίκτυο δημιουργήθηκαν ψηφιακές μορφές που προσφέρουν πιο άνετη πρόσβαση και δυνατότητα να περιλαμβάνονται αρχεία ήχου και βίντεο. Σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές γλώσσες η Ελληνική υπολείπεται σημαντικά καθώς ακόμα απουσιάζει ένας ολοκληρωμένος γλωσσικός άτλαντάς της. Υπάρχουν μόνο έντυποι για την Κρήτη και τα Δωδεκάνησα και σε ψηφιακή μορφή για την Λέσβο και την Καππαδοκία. Ζητούμενο παραμένει η δημιουργία του άτλαντα της ποντιακής διαλέκτου του οποίου η απουσία του είναι δυσανάλογη σε σχέση με την μεγάλη γεωγραφική έκταση του Πόντου και την χιλιετιών ιστορία του, τον πλούτο και το μέγεθος της διαλέκτου και την μοναδική θέση που αυτή κατέχει στην ιστορία και εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας. Οι διαπιστώσεις αυτές αποτελούν την αφετηρία για την διερεύνηση των θεμάτων που αφορούν την δημιουργία του άτλαντα. Η κατάσταση που έχει διαμορφωθεί σήμερα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα θέτει το βασικό πλαίσιο θεωρίας και μεθοδολογίας για την εκπόνηση του. Το γεωγραφικό αντικείμενο είναι η περιοχή του Πόντου της Μικράς Ασίας ο χώρος όπου ιστορικά διαμορφώθηκε και λειτούργησε για αιώνες η ποντιακή, η οποία αποτελεί και το κύριο συστατικό της πολιτισμικής ταυτότητας του Ποντιακού ελληνισμού. Η έρευνα και παρουσίαση των χαρακτηριστικών της εκτείνεται σε όλα τα πεδία της γλωσσολογικής ανάλυσης: φωνητική, φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο με τεκμηριωμένα παραδείγματα και διαλεκτικά κείμενα. Η εργασία αυτή απαιτεί την διερεύνηση και εξέταση των γραπτών πηγών, αρχείων, ηχητικών και οπτικοακουστικών ντοκουμέντων κλπ. Όπου διαπιστώνονται ελλείψεις μαρτυριών, πηγών και κενά στην τεκμηρίωση είναι αυτονόητο πως πρέπει να διεξαχθούν σύγχρονες έρευνες σε κατά το δυνατόν συντηρητικούς ομιλητές και κοινότητες. Απαιτείται επίσης η συγκέντρωση της σχετικής επιστημονικής βιβλιογραφίας και η διεξοδική μελέτη της. Η έρευνα δεν θα είναι μόνο γλωσσική αλλά θα περιλαμβάνει και στην εξέταση της ιστορίας, του πολιτισμού και της κουλτούρας του Ελληνισμού του Πόντου, ιδιαίτερα δε στα θέματα που συσχετίζονται με την διάλεκτο. Εξετάζεται επίσης η μορφή του, έντυπη ή ψηφιακή ή και τα δύο και τα ζητήματα που αφορούν την δημοσίευση ηχητικών και οπτικοακουστικών ντοκουμέντων. Τέλος διαπιστώνεται πως η έκταση του αντικειμένου, ο χρόνος και το βάθος των εργασιών και η χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας απαιτούν συλλογική και διεπιστημονική συνεργασία. Η δημιουργία του άτλαντα της ποντιακής διαλέκτου δεν είναι μόνο μια πρόταση έρευνας αλλά ένα επιστημονικό ζητούμενο για την ιστορία της Ελληνικής γλώσσας και του Ποντιακού Ελληνισμού.

Βιβλιογραφία (ενδεικτική)

Cappadocian Atlas. (n.d.). <http://cappadocian.upatras.gr>

Chambers, J. K., & Trudgill, Peter. (1998). *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Coseriu, Eugenio. (1982). *Η γλωσσογεωγραφία*. Θεσσαλονίκη.

Dawkins, Richard M. (1936). *The Pontic dialect of Modern Greek in Asia Minor and Russia*.

https://www.researchgate.net/publication/344474880_Glossike_chartographese_o_elektronik_os_dialektikos_atlantas_tes_Lesbou_Angelike_Ralle

Κοντοσόπουλος, Νικόλαος. (1986). *Γλωσσικός άτλας Κρήτης*.

Lesvos Atlas. (n.d.). <https://lesvos.Imgd.philology.upatras.gr>

Μηνάς, Κ. (2020). *Γλωσσικός άτλαντας Δωδεκανήσου*. Θεσσαλονίκη.

Παπαδόπουλος, Α. (1955). *Ιστορική Γραμματική της Ποντιακής Διαλέκτου*. Αθήνα.

Παπαδόπουλος, Α. (1958–1961). *Ιστορικόν Λεξικόν της Ποντιακής Διαλέκτου*. Αθήνα.

Τομπαΐδης, Δημήτρης. (1988). *Η ποντιακή διάλεκτος: Διαλεκτικά χαρακτηριστικά, κατάταξη ιδιωμάτων, διαλεκτικά κείμενα* (Αρχείον Πόντου, παράρτημα 17). Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.

Χατζησαββίδης, Σωφρόνης Α. (1985). *Φωνολογική ανάλυση της ποντιακής διαλέκτου*. Θεσσαλονίκη.

Helmut Sandeck (FSU)

Pontic Greeks in post-deportation Soviet Abkhazia

From the time of the Greek colonisation, Pontic Greeks have been continuously present in the region of today's Abkhazia, which was a part of ancient Colchis. In the modern era, 19th century Ottoman-Russian wars, later on the Young Turk genocide on Asia Minor Christians led to an influx of Pontic Greek refugees into it [12]. After the 1923 treaty of Lausanne, Greeks continued to stay in the Black Sea region of the Soviet Union, but became victims of repression in the 1930s [4(193)]. In 1949, apparently connected to the defeat of the anti-imperialist forces in the Greek Civil War, the Stalin regime deported approximately 27,000 Abkhazian Greeks to Central Asia, from where a quarter managed to return up to ten years later [3,5,7,10,11,12,15-17,19,21,24(155-156),25]. Greeks then again played an active role in the multi-ethnic Abkhaz society. A few examples of this are to be given [5,6,12,23]. In Abkhazia, after the dissolution of the Soviet Union which took place at the end of 1991, ethnic tensions between Abkhazians and Kartvelians escalated. Two weeks after Georgia in its Soviet borders had become a member of the UN with a non-elected military coup leadership, the latter started the 1992-1993 war against Abkhazia, claiming that Abkhazia is a part of Georgia [8(123-124),9,12,14(125),15-17,23,24(144,157-158)]. The invaders attacked Abkhaz and other non-Kartvelian people [18(87-88),22(13-18)], amongst them 453 Greeks were killed [13(17)], and erased cultural heritage, including that of Pontic Greeks [1,2(141),4(256),9,22(17),23,24(156,161)]. Those events caused the vast majority of Greeks to leave Abkhazia. Most of the Greeks left their homes for Southern Russia, or Greece [5,12,17,20]. While there were counted more than 14,000 Greeks in Abkhazia in 1989, only some 1,400 were remaining there in 2016 [5,12]. The unsecure situation, later on especially the difficult economic situation in Abkhazia has prevented Pontic Greeks from returning to Abkhazia [17(259-260)].

Sources

Ajinjal, E. K. (2025). *Vandals of the end of the XXth century*. Apsnyteka.

http://apsnyteka.org/1063-ajinjal_e_stati.html#7

Anchabadze, Jurij. (1998). History: The modern period. In Georges Hewitt (Ed.), *Апсныуаа. The Abkhazians* (pp. 132-146). St. Martin's Press.

Arden, Ayan. (2019, April 12). *Депортация. Греки, от которых отказалась родина* [The deportation. The Greeks, who were abandoned by their homeland]. Qazaqstan Tarihy.

<https://e-history.kz/ru/news/show/4487>

- Ascherson, Neal. (1997). *Svarta havet* [The Black Sea]. (Lars G. Larsson, Trans.). Ordfront förlag.
- Basilyevskiy, Cyril. (2023, August 18). *Операция "Золотое руно". Как спасали греков в Абхазии в 1993 году* [Operation "Golden Fleece": How the Greeks in Abkhazia were saved in 1993]. PRO Абхазию с Кириллом Базилевским. <https://dzen.ru/a/ZN4WY6s7kVvgVSvv>
- Bumburidi, Polykhron Petrovich. (2006). *История "Маленькой Греции" в стране Апсны - души Абхазии* [The history of "Little Greece" in the country of the soul, Apsny/Abkhazia]. Own press. http://apsnyteka.org/file/bumburidi_p_istoria_malenkoy_gretsii_v_strane_apsny_dushi_ab_khazii.pdf
- Chengelidis, Vasiliy. (2020). *13 июня 1949 года: Депортация греков СССР в Среднюю Азию* [13th of June, 1949: The deportation of the Greeks of the USSR towards Central Asia]. In Georgios Grigoriadis (Ed.), *The Sukhum Greek Year-book, No. 162*, The Athens Courier (pp. 24-25). <http://www.hecucenter.ru/up/-162.pdf>
- Chirikba, V. A. (2024). *The independence of the Republic of Abkhazia in light of international law*. Centre for Strategic Studies under the President of the Republic of Abkhazia; Academy of Sciences of Abkhazia. <https://www.researchgate.net/publication/388357305>
- Circassian World. (2008, November 30). *Abkhazia's archive: fire of war, ashes of history* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/7lcNIO6fhcU>
- Dzhukha, I. G. (2006). *Греческая операция: История репрессий против греков в СССР* [The Greek operation: The history of repression against the Greeks in the USSR]. Aleteia.
- Dzhukha, I. G. (2008). *Спецэшелоны идут на восток: История репрессий против греков в СССР: депортации 1940-х гг.* [Special trains are heading east: The history of repressions against the Greeks in the USSR: The deportations of the 1940s]. Aleteia. <https://www.demoscope.ru/weekly/2008/0355/print.php>
- Gogoryan, Anaid. (2022, November 27). *Мы есть, мы сохранились* [We are, we have been preserved]. Asarkia Info. <http://asarkia.info/culture-and-society/57/2541/>
- Grigoriadis, Georgios. (2017). *Ο Ελληνισμός στο Σουχούμ της Αμπχαζίας από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα* [The Hellenism of Sukhum in Abkhazia from the oldest times until today]. *Ποντιακή γνώμη* [Pontic opinion], 6, 16-17. http://apsnyteka.org/file/Sukhum_Grigoriadis_B_opt.pdf
- Hewitt, B. G. (2013). *Discordant neighbours: A reassessment of the Georgian-Abkhazian and Georgian-South Ossetian conflicts*. Brill. <https://oceanofpdf.com/authors/b-george-hewitt/pdf-discordant-neighbours-a-reassessmentof-the-georgian-abkhazian-and-georgian-south-ossetian-conflicts-download/>

- Ioanidi, N. N. (1990). *Греки в Абхазии. Очерки истории греческого населения Абхазской АССР* [The Greeks in Abkhazia. Sketches on the history of the Greek population of the Abkhazian ASSR]. Alashara.
- Ioanidi, N. N. (2006). *1949 год (технология преступления)* [The year 1949 (The technology of crime)]. Direction of the State Archives of the Republic of Abkhazia. http://apsnyteka.org/file/Ioanidi_1949_tehnologiya_prestupleniya.pdf
- Ioannidis, N. N. (2013). *Οι Έλληνες της Αμπχαζίας. Ιστορική μελέτη του ελληνικού πληθυσμού της Αμπχαζίας* [The Greeks of Abkhazia. Historical study of the Greek population of Abkhazia]. Papisoteriou. <https://yadi.sk/i/hwLmnUMt5mLv-A>
- Kazenin, K. I. (Ed.). (2007). *Грузино-абхазский конфликт 1917-1992* [The Georgian-Abkhaz conflict]. Ed. Europe.
- Keshanidi, Christophor. (2015). *Выселение греков СССР в 1949 году* [The eviction of the Greeks of the USSR in the year 1949]. Athens. http://apsnyteka.org/file/Keshanidi_Vyselenie_grekov_SSSR_v_1949_godu_2015.pdf
- Keshanidis, Christophor. (2024, July 14). *Испытания, выпавшие на долю греков, при переезде из Абхазии в Грецию и мои соображения о будущем Понта* [Trials that befell the Greeks when moving from Abkhazia to Greece and my thoughts on the future of Pontus]. Association of Greeks "Rifei". <https://greek.su/?p=17095>
- Pohl, J. Otto. (1999). *Ethnic cleansing in the USSR, 1937–1949* (Chapter 9: Greeks). Greenwood Press.
- UNPO. (1992, November). *Report of a UNPO mission to Abkhazia, Georgia and the Northern Caucasus*. Unrepresented Nations and Peoples Organization. <https://www.unpo.org/downloads/AbkGeo1992Report.pdf>
- Waal, Thomas de. (2006, October). *Abkhazia's archive: Fire of war, ashes of history*. Open Democracy. https://www.opendemocracy.net/en/abkhazia_archive_4018jsp
- Waal, Thomas de. (2010). *The Caucasus: An introduction*. Oxford University Press.
- Yesiava, Badri. (2020, June 17). *Унесенные "Волной": история депортации абхазских греков* [Those taken away by the "Wave": The history of the deportation of the Abkhaz Greeks]. Sputnik/Our Sukhum. https://vk.com/@nash_sukhum-unesenye-volnoi-istoriya-deportacii-abhazskih-grekov

Helmut Sandeck (FSU)

Οι Έλληνες του Πόντου στη Σοβιετική Αμπχαζία μετά την απέλαση και οι συνέπειες του πολέμου Γεωργίας-Αμπχαζίας

Από την εποχή του ελληνικού αποικισμού, οι Πόντιοι Έλληνες ήταν συνεχώς παρόντες στην περιοχή της σημερινής Αμπχαζίας, η οποία ήταν μέρος της αρχαίας Κολχίδας. Στη σύγχρονη εποχή, οι οθωμανικοί-ρωσικοί πόλεμοι του 19ου αιώνα, αργότερα η γενοκτονία των Νεοτουρκών κατά των Χριστιανών της Μικράς Ασίας οδήγησε σε εισροή Ελλήνων προσφύγων από τον Πόντιο [12]. Μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923, οι Έλληνες συνέχισαν να παραμένουν στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας της Σοβιετικής Ένωσης, αλλά έγιναν θύματα καταστολής τη δεκαετία του 1930 [4(193)]. Το 1949, προφανώς συνδεδεμένο με την ήττα των αντιιμπεριαλιστικών δυνάμεων στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο, το καθεστώς του Στάλιν απέλασε περίπου 27.000 Έλληνες της Αμπχαζίας στην Κεντρική Ασία, από όπου το ένα τέταρτο κατάφερε να επιστρέψει έως και δέκα χρόνια αργότερα [3,5,7,10,11,12,15-17,19,21,24(155-156),25]. Οι Έλληνες έπαιξαν και πάλι ενεργό ρόλο στην πολυεθνική κοινωνία της Αμπχαζίας. Μερικά παραδείγματα αυτού πρέπει να δοθούν [5,6,12,23]. Στην Αμπχαζία, μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης που έλαβε χώρα στα τέλη του 1991, οι εθνοτικές εντάσεις μεταξύ των Αμπχαζών και των Καρτβελίων κλιμακώθηκαν. Δύο εβδομάδες αφότου η Γεωργία στα σοβιετικά σύνορά της έγινε μέλος του ΟΗΕ με μη εκλεγμένη στρατιωτική ηγεσία πραξικοπήματος, η τελευταία ξεκίνησε τον πόλεμο 1992-1993 εναντίον της Αμπχαζίας, ισχυριζόμενος ότι η Αμπχαζία είναι μέρος της Γεωργίας [8(123-124),9,12,14(125),15-17,23,24(144,157-158)]. Οι εισβολείς επιτέθηκαν στους Αμπχαζούς και σε άλλους μη Καρτβελιανούς [18(87-88),22(13-18)], μεταξύ αυτών σκοτώθηκαν 453 Έλληνες [13(17)], και διέγραψε την πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένης αυτής των Ελλήνων του Πόντου [1,2(141),4(256),9,22(17),23,24(156,161)]. Αυτά τα γεγονότα οδήγησαν τη συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων να εγκαταλείψουν την Αμπχαζία. Οι περισσότεροι Έλληνες εγκατέλειψαν τα σπίτια τους για τη νότια Ρωσία, ή Ελλάδα [5,12,17,20]. Ενώ υπήρχαν περισσότεροι από 14.000 Έλληνες στην Αμπχαζία το 1989, μόνο περίπου 1.400 παρέμειναν εκεί το 2016 [5,12]. Η μη ασφαλής κατάσταση, αργότερα ιδιαίτερα η δύσκολη οικονομική κατάσταση στην Αμπχαζία, εμπόδισε τους Έλληνες του Πόντου να επιστρέψουν στην Αμπχαζία [17(259-260)].

Sources

Ajinjal, E. K. (2025). *Vandals of the end of the XXth century*. Apsnyteka.

http://apsnyteka.org/1063-ajinjal_e_stati.html#7

Anchabadze, Jurij. (1998). History: The modern period. In Georges Hewitt (Ed.), *Апхазы*. *The Abkhazians* (pp. 132-146). St. Martin's Press.

- Arden, Ayan. (2019, April 12). *Депортация. Греки, от которых отказалась родина* [The deportation. The Greeks, who were abandoned by their homeland]. Qazaqstan Tarihy. <https://e-history.kz/ru/news/show/4487>
- Ascherson, Neal. (1997). *Svarta havet* [The Black Sea]. (Lars G. Larsson, Trans.). Ordfront förlag.
- Basilyevskiy, Cyril. (2023, August 18). *Операция "Золотое руно". Как спасали греков в Абхазии в 1993 году* [Operation "Golden Fleece": How the Greeks in Abkhazia were saved in 1993]. PRO Абхазию с Кириллом Базилевским. <https://dzen.ru/a/ZN4WY6s7kVvgVSvv>
- Bumburidi, Polykhron Petrovich. (2006). *История "Маленькой Греции" в стране Аpsны - души Абхазии* [The history of "Little Greece" in the country of the soul, Apsny/Abkhazia]. Own press. http://apsnyteka.org/file/bumburidi_p_istoria_malenkoy_gretsii_v_strane_apsny_dushi_ab_khazii.pdf
- Chengelidis, Vasiliy. (2020). *13 июня 1949 года: Депортация греков СССР в Среднюю Азию* [13th of June, 1949: The deportation of the Greeks of the USSR towards Central Asia]. In Georgios Grigoriadis (Ed.), *The Sukhum Greek Year-book, No. 162*, The Athens Courier (pp. 24-25). <http://www.hecucenter.ru/up/-162.pdf>
- Chirikba, V. A. (2024). *The independence of the Republic of Abkhazia in light of international law*. Centre for Strategic Studies under the President of the Republic of Abkhazia; Academy of Sciences of Abkhazia. <https://www.researchgate.net/publication/388357305>
- Circassian World. (2008, November 30). *Abkhazia's archive: fire of war, ashes of history* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/7lcNIQ6fhcU>
- Dzhukha, I. G. (2006). *Греческая операция: История репрессий против греков в СССР* [The Greek operation: The history of repression against the Greeks in the USSR]. Aleteia.
- Dzhukha, I. G. (2008). *Спецэшелоны идут на восток: История репрессий против греков в СССР: депортации 1940-х гг.* [Special trains are heading east: The history of repressions against the Greeks in the USSR: The deportations of the 1940s]. Aleteia. <https://www.demoscope.ru/weekly/2008/0355/print.php>
- Gogoryan, Anaid. (2022, November 27). *Мы есть, мы сохранились* [We are, we have been preserved]. Asarkia Info. <http://asarkia.info/culture-and-society/57/2541/>
- Grigoriadis, Georgios. (2017). *Ο Ελληνισμός στο Σουχούμ της Αμπχαζίας από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα* [The Hellenism of Sukhum in Abkhazia from the oldest times until today]. *Ποντιακή γνώμη* [Pontic opinion], 6, 16-17. http://apsnyteka.org/file/Sukhum_Grigoriadis_B_opt.pdf

- Hewitt, B. G. (2013). *Discordant neighbours: A reassessment of the Georgian-Abkhazian and Georgian-South Ossetian conflicts*. Brill. <https://oceanofpdf.com/authors/b-george-hewitt/pdf-discordant-neighbours-a-reassessmentof-the-georgian-abkhazian-and-georgian-south-ossetian-conflicts-download/>
- Ioanidi, N. N. (1990). *Греки в Абхазии. Очерки истории греческого населения Абхазской АССР* [The Greeks in Abkhazia. Sketches on the history of the Greek population of the Abkhazian ASSR]. Alashara.
- Ioanidi, N. N. (2006). *1949 год (технология преступления)* [The year 1949 (The technology of crime)]. Direction of the State Archives of the Republic of Abkhazia. http://apsnyteka.org/file/Ioanidi_1949_tehnologiya_prestupleniya.pdf
- Ioannidis, N. N. (2013). *Οι Έλληνες της Αμπχαζίας. Ιστορική μελέτη του ελληνικού πληθυσμού της Αμπχαζίας* [The Greeks of Abkhazia. Historical study of the Greek population of Abkhazia]. Papasoteriou. <https://yadi.sk/i/hwLmnUMt5mLv-A>
- Kazenin, K. I. (Ed.). (2007). *Грузино-абхазский конфликт 1917-1992* [The Georgian-Abkhaz conflict]. Ed. Europe.
- Keshanidi, Christophor. (2015). *Выселение греков СССР в 1949 году* [The eviction of the Greeks of the USSR in the year 1949]. Athens. http://apsnyteka.org/file/Keshanidi_Vyselenie_grekov_SSSR_v_1949_godu_2015.pdf
- Keshanidis, Christophor. (2024, July 14). *Испытания, выпавшие на долю греков, при переезде из Абхазии в Грецию и мои соображения о будущем Понта* [Trials that befell the Greeks when moving from Abkhazia to Greece and my thoughts on the future of Pontus]. Association of Greeks “Rifei”. <https://greek.su/?p=17095>
- Pohl, J. Otto. (1999). *Ethnic cleansing in the USSR, 1937–1949* (Chapter 9: Greeks). Greenwood Press.
- UNPO. (1992, November). *Report of a UNPO mission to Abkhazia, Georgia and the Northern Caucasus*. Unrepresented Nations and Peoples Organization. <https://www.unpo.org/downloads/AbkGeo1992Report.pdf>
- Waal, Thomas de. (2006, October). *Abkhazia's archive: Fire of war, ashes of history*. Open Democracy. https://www.opendemocracy.net/en/abkhazia_archive_4018jsp
- Waal, Thomas de. (2010). *The Caucasus: An introduction*. Oxford University Press.
- Yesiava, Badri. (2020, June 17). *Унесенные "Волной": история депортации абхазских греков* [Those taken away by the "Wave": The history of the deportation of the Abkhaz Greeks]. Sputnik/Our Sukhum. https://vk.com/@nash_sukhum-unesenye-volnoi-istoriya-deportacii-abhazskih-grekov

Laurentia Schreiber (OFU Bamberg)

Muslim Pontic Greek in present-day Turkey: Ethnographic vitality & language contact

Since Antiquity, Greek has been spoken in Asia Minor and at the southern Black Sea coast. Muslim Pontic Greek (MPG, also: Romeyka) is an Asia Minor Greek variety still spoken *in situ* by several thousand Muslim speakers in Trabzon Province in Turkey (Sitaridou 2013). Due to the remote mountainous setting, MPG displays considerable micro-variation and has preserved unique archaic traits from older stages of Greek which are absent from other modern Greek varieties. After continuous language contacts with Turkish for several hundred years, MPG is currently facing language endangerment and shift towards Turkish (Sitaridou 2014: 28-29). Despite of a solid body of research on Christian Pontic Greek in Greece today (Drettas 1997; Revithiadou & Spyropoulos 2009, i.a.) and in Pontus prior to 1923 (Deffner 1878; Parcharidis 1880, 1888; Dawkins 1931, 1937), less research is available for MPG (but see Mackridge 1987; Sitaridou 2013; Neocleous 2020; Schreiber 2018, 2024, in press).

This paper investigates the linguistic situation of MPG in present-day Türkiye with a focus on (a) ethnographic language vitality, and (b) structural effects of bilingualism and language contact with the majority language Turkish. The current sociolinguistic situation is affected by language policies, identity issues, and both in- and out-group ambivalent attitudes towards MPG which accelerate language decline (Schreiber & Sitaridou 2017, Schreiber in press). Structurally, the grammar of MPG clearly shows influence of Turkish. Yet, language shift is not so much taking place at the structural level but rather in the pragmatic choices of bilingual speakers that reflect inhomogeneous speech groups and strong individual differences in language competence and use.

Research is based on ethnographic fieldwork in the Trabzon area since 2013, and more recent linguistic fieldwork within the scope of a PhD project on the grammar of Romeyka (Schreiber 2024).

Bibliography

- Dawkins, R. M. (1931). Notes on the study of the Modern Greek of Pontos. *Byzantion*, 6, 389–400.
- Dawkins, R. M. (1937). The Pontic dialect of Modern Greek in Asia Minor and Russia. *Transactions of the Philological Society*, 36, 15–52.
- Deffner, M. (1878). Die Infinitive in den pontischen Dialekten und die zusammengesetzten Zeiten im Neugriechischen. *Monatsberichte der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, 191–230. Buchdruckerei der Königlichen Akademie der Wissenschaften.
- Drettas, G. (1997). *Aspects pontiques*. Association de Recherches Pluridisciplinaires.

- Mackridge, P. (1987). Greek-Speaking Moslems of North-East Turkey: Prolegomena to study of the Ophitic sub-dialect of Pontic. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 11, 115–137.
- Neocleous, N. (2020). *Word order and information structure in Romeyka: A syntax and semantics interface account of order in a minimalist system* (Doctoral dissertation, University of Cambridge).
- Parcharidis, I. (1880). *Γραμματική της διαλέκτου Τραπεζούντος: Περί επιθέτων, αντωνυμιών και βαρυτόνων ρημάτων* [Grammar of the dialect of Trapezounta: On adjectives, pronouns, and heavy verbs]. Χειρόγραφο 335, Κέντρο Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων, Ακαδημία Αθηνών.
- Parcharidis, I. (1888). Συλλογή ζώντων μνημείων της αρχαίας ελληνικής γλώσσας εν Όφει. *Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος*, 18 (1883–1884), 120–178.
- Revithiadou, A., & Spyropoulos, V. (2009). *Οφίτικη Ποντιακή: Έρευνα Γλωσσικής Καταγραφής με Έμφαση στη Διαχρονία και Συγχρονία της Διαλέκτου* [Ofitiki Pontiaki: Language recording research with emphasis on the diachrony and synchronicity of the dialect]. John's Latsis Public Benefit Foundation.
- Schreiber, L. (2018). Romeyka. In G. Haig & G. Khan (Eds.), *The languages and linguistics of Western Asia: An areal perspective* (pp. 892–933). De Gruyter Mouton.
- Schreiber, L. (in press). Muslim Pontic Greek in Turkey: Language shift and bilingual language use. In K. Sampanis, M. Kappler, & E. Karantzola (Eds.), *Sociocultural aspects of Greek-Turkish language contacts*. Harrassowitz.
- Schreiber, L. (2024). *A (contact-)grammar of Romeyka* (Doctoral dissertation, University of Bamberg). <https://doi.org/10.20378/irb-95115>
- Schreiber, L., & Sitaridou, I. (2017). Assessing the sociolinguistic vitality of Istanbulite Romeyka: An attitudinal study. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 39(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/01434632.2017.1301944>
- Sitaridou, I. (2013). Greek-speaking enclaves in Pontus today: The documentation and revitalization of Romeyka. In M. Jones & S. Ogilvie (Eds.), *Keeping Languages Alive. Language Endangerment: Documentation, Pedagogy and Revitalization* (pp. 98–112). Cambridge University Press.
- Sitaridou, I. (2014). The Romeyka infinitive: Continuity, contact, and change in the Hellenic varieties of Pontus. *Diachronica*, 31(1), 23–73.

Vassilios Spyropoulos (ΕΚΠΑ) & Anthi Revithiadou (ΑΠΘ)

Variation in Pontic: A window to the development of the dialect

Pontic Greek originally consisted of a group of dialectal varieties spoken at the northeastern coast of Asia Minor. Although these varieties shared a common grammatical core, which defined them as a distinct linguistic group, there was substantial variation concerning a significant number of grammatical phenomena (Dawkins 1931, 1937, Papadopoulos 1933, 1955, Oeconomides 1958). In this paper we examine the variation attested in some of these grammatical phenomena, in order to illustrate that it is not accidental but, rather, it exhibits systematic patterns. We further claim that the incentive of this variation is found in both conservativisms and novel developments. The former involves old structures that were in the course of decay or disappearance, a process that was attested in variable stages in the relevant varieties. The latter pertains to new features that were set in motion in certain varieties or reached different stages of completion in others. Thus, variation opens a window to the development of the dialect in its course of history. In particular, our investigation will focus on the following phenomena: (a) vowel fusion of the diphthongs *ea/ia* and *eo/io*, (b) palatalization/affrication of certain dorsal consonants before front vowels, (c) omission of the article, (d) infinitival forms and constructions, (e) aspect neutralization in subjunctive and future syntagms, and (f) the spread of the plural inflectional pattern *-i/-us*. In addition, we will examine the fate of these phenomena and the relevant variation in the Pontic spoken nowadays in Greece. We will show that the relevant changes are associated with the formation of a Pontic Koine (Chadzisavidis 1995, Tombaidis 1992, 1996), and reveal three main strategies in its shaping: (a) pausing the course of certain novel developments by retreating to previous stages, which were possibly common to most Pontic varieties and resemble the corresponding Standard Modern Greek constructions, (b) spreading a development or a linguistic feature that was considered to be characteristic of the Pontic identity, (c) speeding up the disappearance of a certain conservatism and its subsequent developments in specific varieties.

Bibliography

- Chadzisavidis, S. (1995). Τα ποντιακά στον ελληνικό χώρο [Pontic in Greece]. *Αρχαίον Πόντου* [Pontus Archive], 46, 47–72.
- Dawkins, R. M. (1931). Notes on the study of the Modern Greek of Pontos. *Byzantion*, 6, 389–400.
- Dawkins, R. M. (1937). The Pontic dialect of Modern Greek in Asia Minor and Russia. *Transactions of the Philological Society*, 36, 15–52.
- Oeconomides, D. (1958). *Γραμματική της Ελληνικής Διαλέκτου του Πόντου* [Grammar of Pontic Greek]. Athens.

- Papadopoulos, A. (1933). Συμβολή εις την έρευναν της Ποντικής Διαλέκτου (ήτοι γραμματικά και συντακτικά ζητήματα) [A contribution to the study of Pontic dialect: Grammatical and syntactic issues]. *Αθηνά* [Athina], 45, 15–48.
- Papadopoulos, A. (1955). *Ιστορική Γραμματική της Ποντικής Διαλέκτου* [Historical grammar of Pontic Greek]. Athens.
- Tombaidis, D. (1992). Η τύχη των μικρασιατικών ιδιωμάτων στον ελληνικό χώρο [The fate of the Asia Minor dialects in Greece]. *Centre for Asia Minor Studies Bulletin*, 9, 241–250.
- Tombaidis, D. (1996). Η Ποντιακή διάλεκτος [The Pontic dialect]. In D. Tombaidis (Ed.), *Μελετήματα Ποντιακής Διαλέκτου* [Studies on the Pontic dialect] (pp. 222–233). Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

Evstathios Taxidis (Διευθυντής 34ο ΔΣ, Θεσσαλονίκη)

Ο Πόντος ανά τους Αιώνες» - Ιστορική περιήγηση στον χώρο και στον χρόνο μέσα από καρτποστάλ του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα

Πρόσκληση σε ένα ιστορικό ταξίδι στον Πόντο. Λίγες περιοχές συνδυάζουν τοπία, ιστορία και μνήμη τόσο έντονα όσο ο Πόντος – η γη στις νότιες ακτές του Εύξεινου Πόντου που για αιώνες υπήρξε πατρίδα ελληνικών κοινοτήτων. Στην ομιλία του με τίτλο «Ο Πόντος ανά τους Αιώνες», ο εκπαιδευτικός Ευστάθιος Ταξίδης μάς ταξιδεύει στον χώρο και τον χρόνο μέσα από σπάνιες καρτποστάλ του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα. Οι εικόνες αυτές δεν είναι απλώς τεκμήρια του παρελθόντος· είναι παράθυρα σε έναν κόσμο που χάθηκε αλλά άφησε ανεξίτηλα ίχνη: πόλεις και χωριά, εκκλησίες και σχολεία, καθημερινή ζωή και γιορτές, αλλά και οι σκιές των διωγμών και της εξόδου. Ο Πόντος αναδύεται μέσα από τις εικόνες – ζωντανός, πολύπλευρος και συγκινητικός.

Eka Tchkoidze (ISU, MLU Halle-Wittenberg)

Pontic Hellenism outside Pontus: Pontian activists and Greek newspapers in Georgia in the first half of the 20th century

In Pontus, Greek newspapers have been appeared since the 1880s and became immediately an important tool for keeping and strengthening Greek identity in the region. Shortly afterwards it was geographically extended and Greek newspapers were established by the Pontian activists in different places of the Russian empire with a significant number of Greek population. Among them, a Georgian littoral city of Batoum (Batumi) had a special place. Even its name has Greek roots as it comes from the Greek Vathy. This city enjoyed growing economic development since the 1880s until the First World War. This progress happened due to its important strategic location and very convenient port. At that period it was an unrivaled port-city in the whole Caucasus and eastern shores of the Black sea. As it was the nearest non-ottoman port to Trabzon, it attracted many Pontians who preferred to settle here. Shortly, they became very active in every field of Batoum's life: political, social, economic, business and religious-cultural. They had their typography which published regularly newspapers and books in Greek (details: Θεοφυλάκτου, Γύρω στην άσβεστη φλόγα, Θεσσαλονίκη, 1997). These Greek newspapers offer valuable information about Greeks in Batoum and the whole Russian empire, promoting their national ideals on Pontus. These newspapers were never investigated systematically. All of them are a valuable source for investigation of Pontian Greeks' activities and struggle outside Pontus.

In the current paper we shall present all this material and how it can be evaluated for diaspora studies. We shall examine unknown aspects of the struggle for Pontus independence outside of this region and important but less known personalities (volume about Timoleon Triantafyllides in Georgian, Batumi, 1974). The question which can be arose based on this study is what was the role of Georgia's Greek diaspora in the processes taken place in Pontus and how it is mirrored in Greek newspapers issued in Georgia.

Bibliography

Θεοφυλάκτου, Θεοφύλακτος. (1997). *Γύρω στην άσβεστη φλόγα*. Θεσσαλονίκη.

Topuria, I. (თოფურია, ი.). (1974). *ტიმოლეონ პერიკლეს ძე ტრიანტაფილიძის ცხოვრება და მოღვაწეობა* [Τιμολέων Περικλέους Τριανταφυλλίδης: Ζωή και έργο].
ბათუმი: გამომცემლობა საბჭოთა აჭარა.

Εθνική Δράση, Αργοναύτης, Ελεύθερος Πόντος. (χ.χ.). [*Greek newspapers published in Georgia – selected issues*].

Eka Tchkoidze (ISU, MLU Halle-Wittenberg)

Ποντιακός Ελληνισμός εκτός Πόντου: Πόντιοι ακτιβιστές και οι ελληνικές εφημερίδες στη Γεωργία στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα

Οι ελληνικές εφημερίδες στον Πόντο εμφανίζονται από τη δεκαετία του 1880 και έγιναν αμέσως ένα σημαντικό εργαλείο για τη διατήρηση της ελληνικής ταυτότητας στην περιοχή. Σε λίγο καιρό οι ελληνικές εφημερίδες τυπώθηκαν και στα σημεία της Ρωσικής αυτοκρατορίας, όπου υπήρχε σημαντικός αριθμός ελληνικού πληθυσμού. Η γεωργιανή παραθαλάσσια πόλη του Βατούμ έγινε πόλος έλξης για τους Έλληνες του Πόντου ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα. Ακόμη και η ονομασία της πόλης είναι ελληνική, προέρχεται από το *βαθύ*, δεδομένου ότι το λιμάνι έχει φυσικό βάθος. Από τη δεκαετία του 1880 μέχρι και το ξεκίνημα του πρώτου παγκοσμίου πολέμου (1914), το Βατούμ σημείωσε μεγάλη οικονομική άνοδο. Την περίοδο αυτή ήταν ασυναγώνιστο λιμάνι σε όλο τον Καύκασο και στις ανατολικές ακτές της Μαύρης θάλασσας. Καθώς υπήρξε το πλησιέστερο μη-οθωμανικό λιμάνι στην Τραπεζούντα, πολλοί Πόντιοι το προτιμούσαν για να εγκατασταθούν. Σε λίγο χρονικό διάστημα οι Πόντιοι έγιναν πετυχημένοι σε όλους τους κλάδους του δημόσιου βίου: πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό, επιχειρηματικό και θρησκευτικό-πολιτιστικό. Οι Έλληνες του Βατούμ είχαν και το δικό τους τυπογραφείο, όπου τύπωναν εφημερίδες και βιβλία στα ελληνικά (Θεοφυλάκτου, Γύρω στην άσβεστη φλόγα, Θεσσαλονίκη, 1997). Αυτές οι εφημερίδες προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες για τον ελληνισμό του Βατούμ και ενίοτε όλης της ρωσικής αυτοκρατορίας, προωθώντας ενεργά τα εθνικά τους ιδεώδη και τα δικά τους όνειρα για το μέλλον του Πόντου. Επίσης, είναι μια ανεκτίμητη πηγή για τη μελέτη του ποντιακού ελληνισμού και τον αγώνα του εκτός Πόντου.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιάσουμε μερικά τεύχη αυτών των εφημερίδων (Εθνική Δράση, Αργοναύτης) και θα αναφερθούμε πώς μπορούν να αξιολογηθούν για την περαιτέρω έρευνα του εκτός Πόντου ποντιακού ελληνισμού. Σε αυτό το πλαίσιο θα αναδείξουμε επίσης μερικές λιγότερο γνωστές προσωπικότητες (Τιμολέων Τριανταφυλλίδης, μονογραφία στα γεωργιανά, Βατούμ, 1974). Αυτή η προσέγγιση θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση του ρόλου που διαδραμάτισαν οι Έλληνες της Γεωργίας. Επίσης θα δώσουμε έμφαση στο πώς αντανακλάται η δράση τους στις ελληνικές εφημερίδες του Βατούμ.

Βιβλιογραφία

Θεοφυλάκτου, Θεοφύλακτος. (1997). *Γύρω στην άσβεστη φλόγα*. Θεσσαλονίκη.

Торутіа, І. (Томоуѣнос, о.). (1974). *Грoмoлoгoвѣ зѣрoзлoгѣ дѣ ГрoсoвѣГрoгoлoгoдѣнo (зѣрoзрѣдѣ дѣ дoлзѣзѣнoдѣ)* [Τιμολέων Περικλέους Τριανταφυλλίδης: Ζωή και έργο].
Δoсoуѣдo: зѣдoмѣзѣдoлoдѣ сѣдѣѣтoсѣ зѣѣтѣсѣ.

Εθνική Δράση, Αργοναύτης, Ελεύθερος Πόντος. (χ.χ.). [*Greek newspapers published in Georgia – selected issues*].

Ioannis Terzidis (ΑΠΘ)

Γλωσσικοί και κοινωνικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της Ποντιακής: Χρήση, σύγχρονες προοπτικές και προτάσεις για το μέλλον

Η Ποντιακή Ελληνική, μια ιστορική διάλεκτος με ρίζες στην αρχαιότητα, έχει εξελιχθεί υπό την επίδραση ποικίλων γλωσσικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων. Η παρούσα εισήγηση αναλύει τους βασικούς παράγοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της Ποντιακής, εξετάζοντας τόσο τις εσωτερικές γλωσσολογικές διεργασίες όσο και τις εξωτερικές επαφές με άλλες γλώσσες και πολιτισμούς.

Επιπλέον, θα παρουσιαστεί η σημερινή χρήση της διαλέκτου, οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει στην επιβίωση και τη διατήρησή της, καθώς και οι δυνατότητες αναζωογόνησής της σε σύγχρονα πλαίσια. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί σε προτάσεις για την ενίσχυση της εκπαίδευσης στην Ποντιακή, την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και την προώθηση της γλώσσας σε πολιτιστικές και ακαδημαϊκές πρωτοβουλίες.

Μέσα από αυτή τη μελέτη, επιδιώκεται μια συνολική αποτίμηση της κατάστασης της Ποντιακής σήμερα και η διαμόρφωση προτάσεων που μπορούν να συμβάλουν στη μελλοντική της βιωσιμότητα.

Ioannis Tsekouras (EKHA)

Muhabeti or Parakathi? Dialogical singing, and the transformations of Pontic sociality

Contemporarily Pontians use the terms parakathi and muhabeti interchangeably to refer to the same cultural practice: an occasion of intimate socialization where social drinking and dining culminate ideally to the dialogical singing of poetry. However, connoisseurs of Pontic culture argue that the use of the two terms as identical is fundamentally erroneous and condemnable, a sign of cultural decline, of tradition adulteration, and of social decay. Accordingly, muhabeti should describe occasions of musicking dynamic, while parakathi social gatherings in general.

In this paper, coming from anthropology (Kavouras 2005) and ethnomusicology (Buchanan 1995; Turino 2014), and premised on participant observation and fieldwork on muhabetia, I offer an examination of what the debate about the “true” meanings of the terms entail. Specifically, drawing from metaphor theory (Lakoff 2003; Ricoeur 1977), semiotics (Short 2007), and Bakhtin’s genrification theory (1988), I offer a genealogy of the two terms: I trace the ways that the meanings of the concepts have changed reflecting and reproducing broader transformations of Pontic culture. I ultimate demonstrate that the two terms define a tension between complimentary but conflictual (Creed 1998) visions of Pontic sociality, the one being an idealization of past rural life and the other a celebration of music ecstasy as escape from social conventions. I further argue that these visions converse with broader Greek and post-Ottoman discourses on music, emotion, and sociality.

Bibliography

- Bakhtin, Mikhail M. (1986). The problem of speech genres. In Vern W. McGee (Trans.), *Speech genres and other late essays* (pp. 60–103). Caryl Emerson & Michael Holquist (Eds.). University of Texas Press.
- Buchanan, Donna A. (1995). Metaphors of power, metaphors of truth: The politics of music professionalism in Bulgarian folk orchestras. *Ethnomusicology*, 39(3), 399–412.
- Creed, Gerald W. (1998). *Domesticating revolution: From socialist reform to ambivalent transition in a Bulgarian village*. The Pennsylvania State University Press.
- Kavouras, Pavlos. (2005). Ethnographies of dialogical singing, dialogical ethnography. *Music and Anthropology Journal of Musical Anthropology of the Mediterranean*, 11.
- Lakoff, George. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.

Ricoeur, Paul. (1977). *The rule of metaphor: Multi-disciplinary studies of the creation of meaning in language*. Toronto University Press.

Short, Thomas L. (2007). *Peirce's theory of signs*. Cambridge University Press.

Turino, Thomas. (2014). Peircean thought as core theory for a phenomenological ethnomusicology. *Ethnomusicology*, 58(2), 185–222.

Muhabeti or Parakathi? Dialogical singing, and the transformations of Pontic sociality

Στη σύγχρονη Ποντιακή καθημερινότητα οι όροι μουχαμπέτι και παρακάθι χρησιμοποιούνται συχνά ως συνώνυμα για να δηλώσουν την ίδια πολιτισμική διαδικασία: Μία πρακτική συμποσιακής κοινωνικοποίησης η οποία κορυφώνεται ιδανικά σε διαλογικό τραγούδι παραδοσιακής ποίησης. Όμως, επαΐοντες της Ποντιακής παράδοσης ισχυρίζονται ότι η χρήση των δύο όρων ως συνώνυμων είναι θεμελιωδώς εσφαλμένη και κατακριτέα—δείγμα και σημείο πολιτισμικής παρακμής, αλλοίωσης της παράδοσης και κοινωνικής πτώχευσης. Οι ίδιοι κύκλοι υποστηρίζουν ότι το μουχαμπέτι θα πρέπει να αφορά πρακτικές μουσικής δυναμικής και το παρακάθι γενικά κοινωνικές συνευρέσεις.

Στη παρούσα εισήγηση, εκκινώντας από την ανθρωπολογία (Κάβουρας 2005) και την εθνομουσικολογία (Buchanan 1995; Turino 2014) και αντλώντας από μακρά επιτόπια έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση, παρέχω μία επισκόπηση της διαφωνίας για το περιεχόμενο των δύο όρων. Πιο συγκεκριμένα, συνδυάζοντας προσεγγίσεις από τη θεωρία μεταφοράς (Lakoff 2003, Ricoeur 1977), τη θεωρία του λογοτεχνικού είδους του Bakhtin (1986) και από τη σημειωτική (Short 2007), προσφέρω μία γενεαλογία των όρων μουχαμπέτι και παρακάθι. Ανιχνεύω τους τρόπους με τους οποίους το περιεχόμενό τους έχει αλλάξει, αντανακλώντας και αναπαράγοντας ευρύτερες μεταμορφώσεις της Ποντιακής κουλτούρας. Το κυρίως συμπέρασμα της εισήγησής μου είναι ότι η χρήση των δύο όρων προσδιορίζει τη «συγκρουσιακή συμπληρωματικότητα» (Creed 1998) δύο αντιφατικών οραμάτων Ποντιακής κοινωνικότητας. Το ένα όραμα συνίσταται στη εξιδανίκευση της παρελθούσας αργοτικής ζωής και το άλλο στη διαπροσωπική εκστατική μουσικότητα ως απόδραση από κοινωνικές συμβάσεις. Επιπλέον, αποδεικνύω ότι αυτοί οι οραματισμοί συνομιλούν με ευρύτερους Ελληνικούς και μετα-Οθωμανικούς λόγους μουσικής, συναισθηματικότητας και κοινωνικότητας.

Bibliography

- Bakhtin, Mikhail M. (1986). The problem of speech genres. In Vern W. McGee (Trans.), *Speech genres and other late essays* (pp. 60–103). Caryl Emerson & Michael Holquist (Eds.). University of Texas Press.
- Buchanan, Donna A. (1995). Metaphors of power, metaphors of truth: The politics of music professionalism in Bulgarian folk orchestras. *Ethnomusicology*, 39(3), 399–412.
- Creed, Gerald W. (1998). *Domesticating revolution: From socialist reform to ambivalent transition in a Bulgarian village*. The Pennsylvania State University Press.

- Kavouras, Pavlos. (2005). Ethnographies of dialogical singing, dialogical ethnography. *Music and Anthropology Journal of Musical Anthropology of the Mediterranean*, 11.
- Lakoff, George. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Ricoeur, Paul. (1977). *The rule of metaphor: Multi-disciplinary studies of the creation of meaning in language*. Toronto University Press.
- Short, Thomas L. (2007). *Peirce's theory of signs*. Cambridge University Press.
- Turino, Thomas. (2014). Peircean thought as core theory for a phenomenological ethnomusicology. *Ethnomusicology*, 58(2), 185–222.

Zeynep Türkyilmaz:

Neither Muslim, Nor Christian? The Crypto-Christians of Pontus (1857-1924)

Crypto-Christianity in the Pontus, particularly in the region around Trabzon (Trapezunt), was a significant social phenomenon during the Ottoman period. Many Christian communities, officially converting to Islam, secretly preserved their Christian practices and identities. This paper examines crypto-Christianity in the Pontus, focusing on the survival strategies and cultural adaptations of the people in the region. Special attention is given to the community of Istavris, whose history exemplifies this phenomenon. The study analyzes how these hidden Christian traditions continued into the present and their role in shaping the religious and cultural identity of the region.

Vahit Tursun (Author)

Ιδιότητες που ξεχωρίζουν: Τα Ρωμαίικα της Όφης

Η χρήση του βοηθητικού ρήματος έχει

Αυτό το ρήμα χρησιμοποιείται για τη δήλωση μίας πράξης που θα πράττεται σε λίγο.

Έχει πάω

Έχει τρώει

Έχ' έρχουντανε

Η χρήση του ελλειπτικού ρήματος στέκω

Αυτό το ρήμα χρησιμοποιείται για τη δήλωση μίας πράξης που είδη πράττεται και συνεχίζει να πράττεται.

Πάω στέκω

Τρέχ' στέκ'

Τρώγουν στέκουνε

Τα πλούσια επιρρήματα

Υπάρχουν αρκετά επιρρήματα που σχηματίστηκαν λόγω γεωγραφική ιδιότητας.

Αδαπανκεκά : προς εδώ κάτω

Αδαπλανμερέα : εδώ στο πλάγιο μέρος

Εκειπισμερικά : εκεί στο πίσω μέρος (σε υποκοριστική μορφή)

Ο άγνωστος τύπος ονομάτων

Υπάρχει ένας άγνωστος τύπος ονομάτων που δεν συναντάται στα υπόλοιπα ποντιακά ιδιώματα.

Αφηστεθίο : το να αφεθείς, το να διώχνεσαι.

Κουντεθίο : το να σπρώχνεσαι.

Φορτωθίο : το να φορτώνεσαι.

Οι διαφορές στην πτώση φωνηέντων

Υπάρχουν διαφορές στην πτώση φωνηέντων της οριστικής παρατατικού του ρήματος.

Έπαιρ'νεν > επαίρενε

Εσούρ'ναν > εσούρεναν

Εξέρ'ς > εξέρεις

Οι δύο διαφορετικοί τύποι ρημάτων με το ίδιο νόημα

Χρησιμοποιούνται διαφορετικοί τύποι επιθέτων με το ίδιο νόημα.

Εχιόνισα να χιονίζω

Εχιόνιξα, να χιονίζω

Εφόρισα, να φορίζω

Εφόριξα να φορίζω

Ετύλισσα να τυλίζω

Ετύλιξα να τυλίξω

Οι τύποι επιθέτων με διαφορετικό νόημα

Άβρεχο : αυτό που δεν βρέχεται, άβροχο

Άβρεχτο : αυτό που δεν βράχηκε από κάποιον

Αβυζάλιγο : αυτό που δεν θηλάζεται

Αβυζάλιχτο : αυτό που δεν θηλάστηκε

Άκοπο : αυτό που δεν κόβεται

Άκοφτο : αυτό που δεν κόπηκε από κάποιον

Η αναγκαστική χρήση του απαρεμφάτου

Πριν ποισείναι : πριν το κάνεις

Αν είχες τρεξείναι : αν είχες τρέξει

Ας έρχουσουν παιξείναι : ας ερχόσουν και έπαιζες

Grigoris Zarotiadis (ΑΠΘ)

The contribution of Pontian Hellenism to the sustainable development of the Black Sea: past and present

The present paper aims to contribute to the academic discussion for a sustainable - in environmental, socioeconomic but also political terms - development of the Black Sea in its broader sense. In the first part we provide a literature review that highlights the importance of Pontian Greeks in the main periods of the history of the region, starting from the late Byzantine time till the time of Pontian Genocide, as well as the main characteristics in terms of sectoral structure and types of cross-regional economic relations. In the second part, we proceed with an ambitious economic and political assessment of actual contemporary contribution of Pontian community in the region, along with an evaluation of its networking, being institutionalized or not. Based on the above and considering the documented main challenges for the sustainable development of the Black Sea, we conclude on the importance of strengthening, linking and progressively collaborating historical ethnocultural identities in the region.

Keywords: sustainable development, Pontian Hellenism, Black Sea.

Indicative relevant literature

- Asdrachas, Spyros. (2003). *Ελληνική οικονομική ιστορία: 15ο - 19ο αιώνας* [Greek economic history: 15th - 19th century]. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Black Sea Sustainability Report. (2024). *SDSN Black Sea, UN*. Retrieved from <https://sdsn-blacksea.auth.gr/reports/>
- Lyratzopoulou, Domna, & Zarotiadis, Grigoris. (2014). Black Sea: Old trade routes and current perspectives of socioeconomic co-operation. *Procedia Economics and Finance*, 9, 74–82.
- Fotiadis, Konstantinos. (1999). *Ο Ελληνισμός της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης* [The Hellenism of Russia and the Soviet Union]. Εκδόσεις Ηρόδοτος.
- Fotiadis, Konstantinos. (1999). *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου* [The Genocide of the Pontic Greeks]. Εκδοτικός Οίκος Σταμούλη.
- Chasiotis, Ioannis. (1997). *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης – Μετοικεσίες και Εκτοπισμοί – Οργάνωση και Ιδεολογία* [The Greeks of Russia and the Soviet Union – Migrations and Deportations – Organization and Ideology]. University Studio Press.
- Chionidis, Konstantinos. *Οι Έλληνες στις παραλίες του Πόντου Σινώπη, Αμισός, Κοτύωρα, Κερασούς, Τραπεζούς: 1300 π.Χ. μέχρι σήμερα* [The Greeks in the shores of Pontus: Sinope, Amisos, Kotyora, Kerasous, Trapezous: 1300 B.C. until today].

Amisos, Cotyora, Kerasous, Trebizond: 1300 B.C. until today]. Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Zarotiadis, Grigoris, & Lyratzopoulou, Domna. (2015). Rebuilding socio-economic cooperation in South East Europe and the Black Sea for restarting European integration. *Eurasian Journal of Social Sciences*, 3(4), 46–52.

Grigoris Zarotiadis (ΑΠΘ)

Η Συμβολή του Ποντιακού Ελληνισμού στη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Εύξεινου Πόντου – παρελθόν και μέλλον

Η παρούσα εργασία στοχεύει να συμβάλει στην ακαδημαϊκή συζήτηση για μια βιώσιμη - με περιβαλλοντικούς, κοινωνικοοικονομικούς αλλά και πολιτικούς όρους - ανάπτυξη της Μαύρης Θάλασσας με την ευρεία της έννοια. Στο πρώτο μέρος γίνεται μια βιβλιογραφική επισκόπηση που αναδεικνύει τη σημασία των Ελλήνων του Πόντου στις κύριες περιόδους της ιστορίας της περιοχής, από την υστεροβυζαντινή εποχή έως την εποχή της Γενοκτονίας των Ποντίων, καθώς και τα κύρια χαρακτηριστικά ως προς την τομεακή δομή και τους τύπους διαπεριφερειακών οικονομικών σχέσεων. Στο δεύτερο μέρος, προχωράμε σε μια φιλόδοξη οικονομική και πολιτική αποτίμηση της σύγχρονης συνεισφοράς της ποντιακής κοινότητας στην περιοχή, παράλληλα με αξιολόγηση της δικτύωσής της, θεσμοποιημένη ή μη. Με βάση τα παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη τις τεκμηριωμένες κύριες προκλήσεις για την βιώσιμη ανάπτυξη του Εύξεινου Πόντου, καταλήγουμε στη σημασία της ενίσχυσης, της σύνδεσης και της προοδευτικής συνεργασίας των ιστορικών εθνοπολιτισμικών υποστάσεων στην περιοχή.

Λέξεις Κλειδιά: βιώσιμη ανάπτυξη, ποντιακός ελληνισμός, Εύξεινος Πόντος.

Bibliography

- Asdrachas, Spyros. (2003). *Ελληνική οικονομική ιστορία: 15ο - 19ο αιώνας* [Greek economic history: 15th - 19th century]. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Black Sea Sustainability Report. (2024). *SDSN Black Sea, UN*. Retrieved from <https://sdsn-blacksea.auth.gr/reports/>
- Lyratzopoulou, Domna, & Zarotiadis, Grigoris. (2014). Black Sea: Old trade routes and current perspectives of socioeconomic co-operation. *Procedia Economics and Finance*, 9, 74–82.
- Fotiadis, Konstantinos. (1999). *Ο Ελληνισμός της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης* [The Hellenism of Russia and the Soviet Union]. Εκδόσεις Ηρόδοτος.
- Fotiadis, Konstantinos. (1999). *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου* [The Genocide of the Pontic Greeks]. Εκδοτικός Οίκος Σταμούλη.
- Chasiotis, Ioannis. (1997). *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης – Μετοικεσίες και Εκτοπισμοί – Οργάνωση και Ιδεολογία* [The Greeks of Russia and the Soviet Union – Migrations and Deportations – Organization and Ideology]. University Studio Press.

Chionidis, Konstantinos. *Οι Έλληνες στις παραλίες του Πόντου Σινώπη, Αμισός, Κοτύωρα, Κερασούς, Τραπεζούς: 1300 π.Χ. μέχρι σήμερα* [The Greeks in the shores of Pontus: Sinope, Amisos, Cotyora, Kerasous, Trebizond: 1300 B.C. until today]. Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Zarotiadis, Grigoris, & Lyratzopoulou, Domna. (2015). Rebuilding socio-economic cooperation in South East Europe and the Black Sea for restarting European integration. *Eurasian Journal of Social Sciences*, 3(4), 46–52.